

Universitat de Barcelona
Facultat de Filologia
Departament de Filologia Romànica

LA FORMACIÓ DELS COL·LECTIUS BOTÀNICS EN LA TOPONÍMIA
CATALANA

Memòria que, sota la
direcció de. Dr. Joan Veny i
Clar, presenta Maria-Reina
Bastardas i Rufat per a
l'obtenció del Grau de Doctor

Barcelona

1992

4 - COL·LECTIUS AMB EL SUFIX -ELL -ELLA

COL·LECTIUS AMB EL SUFIX -ELL -ELLA

1.- Teories sobre l'origen i la formació dels fitotopònims en -ell en català

En la toponímia catalana apareixen amb una gran freqüència noms de lloc que estan compostos per un fitònim al qual s'uneix un sufix -ell. En principi el sufix -ell, en català, és el reflex del sufix -ELLUS llatí, sufix que tenia la funció de crear diminutius, que conserva el reflex català. Ara bé, no sembla que aquest sufix pugui tenir aquesta funció quan apareix unit a noms de vegetals en la toponímia. Efectivament, un espècimen vegetal de grans dimensions o amb alguna característica peculiar pot donar lloc a un topònim, però no sembla que topònims com Llentisclell o Ginebrell puguin fer referència a una mata de llentiscle o ginebre especialment petita que difícilment podria constituir un punt de referència suficient per a crear un topònim. Balari donava per bona l'explicació d'algunes d'aquestes formes com a diminutius (vegi's BALARI - 1899, pàg. 209 on es comenta Ullastrell o pàg. 211 Olzinelles), també en el DCVB s'expliquen els topònims Pinell, Ullastrell, Rourell o Llorell com a diminutius; però la dificultat d'aquesta explicació no passà desapercebuda als estudiosos.

Efectivament, resultaria molt més lògic pensar que, per alguna raó, el sufix -ell hagués pres en català un significat col·lectiu que seria el que provocaria la creació d'aquests fitotopònims. L'explicació d'aquest canvi semàntic no resulta, però, fàcil.

M. de Montoliu, en una curta nota publicada al Butlletí de Dialectologia Catalana (MONTOLIU - 1917), intentà donar una explicació al trasllat de significat del sufix -ELLUM, de diminutiu a col·lectiu. La seva explicació es basa en una sèrie d'interferències semàntiques i fonètiques entre diversos sufixos col·lectius i diminutius.

En primer lloc Montoliu observa que fou la col·lisió homonímica amb el reflex del sufix diminutiu -ITTUM la que provocà la pràctica desaparició del col·lectiu -et (< -ETUM), que, tal com ens indica la toponímia, havia estat durant un temps molt viu en la llengua. Però, sempre segons Montoliu, "aquesta mort del sufix col·lectiu -et, vençut per l'homònim diminutiu, tingué encara altres conseqüències". La idea, que Montoliu exposa molt succintament, és que, en coincidir fonèticament el reflex d'-ETUM amb el d'-ITTUM, es perdé la consciència del seu diferent origen de manera que s'interpretà que -et diminutiu (que era el que havia sortit més ben parat del conflicte homonímic) podia tenir també un significat col·lectiu i, a partir d'aquí, el pas següent fou, en la ment dels parlants, suposar que qualsevol sufix diminutiu podia prendre el significat col·lectiu; i així, ja que els dos sufixos, -et < -ITTUM i -ell < -ELLUM, tenien un significat diminutiu, aquest últim prengué també el

significat col·lectiu que tenia aparentment el primer. És a dir, amb mots de l'autor, "la coincidència fonètica entre el col·lectiu -et (<-ETUM) i el diminutiu -et (<-ITTUM) provocà l'assimilació semàntica del diminutiu -ell (< -ELLUM) al col·lectiu -et (-ETUM)".

Sense entrar a discutir la versemblança d'aquest tipus de procés d'evolució semàntica (una propagació analògica), la proposta de Montoliu es manifesta impossible per raons de la cronologia de l'evolució fonètica. Efectivament, perquè aquest procés es pogués dur a terme és base indispensable la coincidència fonètica entre els reflexos d'-ETUM i d'-ITTUM. Ara bé, en un primer moment, i durant molt de temps, aquests dos sufixos no són homòfons en català sinó que evolucionen a -ed i -et respectivament; no serà fins a una època relativament tardana, final del segle XII o començament del XIII, que l'oclusiva sonora procedent d'una sorda intervocàlica en posició final s'ensordirà³⁶ i tanmateix els fitotopònims en -ell es troben documentats molt abans; de col·lectius vegetals en -ell n'apareixen una bona dotzena abans de l'any 1100; els més antics documentats són del final del segle X. En aquesta època no es podia haver produït encara el joc d'homonímies que possibilités el trasllat semàntic que Montoliu proposa; per això la seva proposta esdevé del tot impossible.

---

³⁶ - Duarte i Alsina (1984, pàg. 215) situen la generalització d'aquesta evolució a mitjan segle XIII "encara que els seus efectes es degueren començar a notar cinquanta o cent anys abans". També Coromines (1971, pàg. 279) observa "en els textos primerencs del segle XIII encara apareixen com a sonores". Badia (1981, pàg. 246) no dóna cap indicació cronològica.

D'altra banda, Montoliu ja assenyala en la seva nota un fet ben notable que ha estat repetidament comentat per diversos autors posteriorment: l'existència d'una sèrie de "parelles" de topònims vegetals que presenten respectivament els sufixos -et i -ell. Montoliu en dóna una llista que inclou, a més de fitotopònims, altres casos on es presenta el mateix fenomen en topònims no vegetals (així per exemple Pedret - Pedrell)³⁷. Soberanas (1980, especialment pàg. 174-175) en fa també una llista que amplia la de Montoliu i en suprimeix els exemples erronis. Coromines en el DECat menciona en diversos llocs aquest fet i proposa una explicació diferent que seguidament comentarem.

En comentar el mot espinalb Coromines (DECat, s.v. espina) indica l'existència del topònim format amb el col·lectiu -ETUM, Espinalbet (Berguedà) "amb el diminutiu *SPINALBETULUM > *Espinalbell (cf. les parelles Lloret/Llorell, Pinet/Pinell, etc.) dissimilat en Espinabell (entre Molló i Prats de M.)". Observacions semblants es troben en altres articles del DECat. Aquesta indicació tan succinta fa veure, però, la idea de Coromines, és a dir, que el suposat sufix col·lectiu en -ell no és sinó el resultat de l'evolució fonètica d'un derivat diminutiu en -ULUS d'un col·lectiu en -ETUM. Posteriorment en el mateix DECat (s.v. herba) apareix un desenvolupament molt més elaborat de la mateixa idea. El

---

³⁷ - Val a dir que alguns dels exemples que Montoliu cita en el seu article (alguns d'ells ja els acompanya el mateix autor d'un interrogant) s'han d'excloure de la llista perquè corresponen a altres coses: així Sabadell o Vendrell que Montoliu associa a ceba i vern respectivament però que semblen corresponents a antropònims, Urgell, etc.

fragment conté tanta informació que caldrà reproduir-lo íntegrament. Discutint el mot herbei Coromines exposa que s'usa només en l'àrea de -yl = -y i afegeix:

"pct ser un cas del sufix col·lectiu -ETULUM (diminutiu del normal llatí -ETUM), que alguns cops donà -èdol (Cercèdol, Cardèdol); però, més sovint, apareix copiosament representat en la nostra toponímia en la forma sortida de l'evolució fonètica normal de -ETLU en -ECLU.

Els topònims catalans en -ell sovint es troben designant indrets, menys importants, a la vora d'un altre nom en -et < -ETUM: vora Lloret de Mar hi ha Llorell, famosa platja però deserta (on a penes hi havia alguna cabana de pescador); no lluny d'Espinalbet, en l'Alt Berguedà hi ha el llogaret pirinenc d'Espinabell (< Espinabell SPINALB-ETULUM); hi ha Pinet i Pinell, Cardet i Cardell, Pedret i Pedrell, Hortet i Hortells, hi ha LENTISCUL-ETULOS > Estinçlells; i, en variant femenina, Canyelles vora Canyet, Prunelles no lluny de Prunet, Cassanelles junt amb Cassanet, Perella junt amb Pereda, MARTYRETUM 'cementiri' i Martorell, etc. Es tracta, doncs, del fet toponímic freqüent, del diminutiu aplicat a un indret comparable però menys important (Caldetes, Cassanedill, Castanyadell, Barceloneta, etc.)".

En aquest lloc Coromines comenta en nota l'article de Montoliu, que ja havia observat la freqüència de les parelles

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

-et / -ell, remarcant (sense argumentar-ho) que "no n'encertà prou l'explicació".

Encara en altres articles del DECat es torna a fer al·lusió a aquesta mateixa idea afegint-hi a més algunes observacions de caràcter cronològic. En l'article màrtir, a propòsit de l'etimologia del topònim Martorell, que fa venir de *MARTYRETULUM, es mencionen un altre cop les parelles de topònims en -et / -ell i s'observa que les variants en -èdol han de ser "menys arcaïques", cosa evident per raons d'evolució fonètica. Tanmateix en l'article margall (nota 3 on es comenta el topònim Marganell) s'exposa que "tenint en compte que el duplicat -et (< -ETUM) / -ell degué restar com a cosa viva durant segles, vist el gran nombre de casos com Pinet / Pinell, Lloret / Llorell, Espinalbet / Espinabell, Rouret / Rourell (i cf. BDC V, 34-37), els noms en -ell poden no ser creacions antigues".

Encara que Coromines no sigui massa explícit, del que diu sembla que hauríem de partir no tant del sufix llatí -ULUS, no gaire productiu en llatí vulgar, que podria formar diminutius derivats de col·lectius en -ETUM (com de qualsevol altre mot), com més aviat d'un sufix aglutinat -ETULUS que designaria en un primer moment col·lectius vegetals de petita extensió.

Aquest sufix aglutinat -ETULUS hauria tingut una evolució fonètica del tot igual a per exemple URTULUS (cat. vell) és a dir r'l > c'l (la presència de la iod explica que la -r llarga hagi resultat en -e- tancada i no oberta com en els

reflexos de -ETUM) i s'hauria assimilat en general en català al reflex d'-ELLUM. Perquè això sigui possible ha de tractar-se d'una formació antiquíssima; en canvi les formacions com Cercèdol, és a dir formades amb -ULUS sobre un mot amb el sufix -ETUM, han de ser més tardanes.

Si bé la formació d'aquest sufix aglutinat ha d'haver estat molt antiga, podia haver conservat la seva productivitat fins i tot dins del període pròpiament català, quan -ETULUS s'hagués convertit ja en -ell.

Pel que fa a la formació de parelles del tipus Lloret / Llorell pot certament explicar-se perquè el bosquet de llozers a la platja de Llorell era més aviat petit si el comparàvem amb el de Lloret. Però pot tenir una altra explicació: que Llorell (< LAURETULUM) s'anomenés així, no perquè hi hagués un bosquet de llozers més petit que el de Lloret, sinó perquè era un lloc semblant a Lloret (amb llozers o sense) però més petit i en certa manera dependent d'ell (una casa de camp més petita o senzillament una platja més petita). Ja hem vist com Coromines comparava aquestes formacions amb les del tipus Barcelona / Barceloneta, per exemple.

És a dir, el procés que explica la parella Lloret / Llorell no és el de APEL·LATIU --> TOPÒNIM // APEL·LATIU DIMINUTIU --> TOPÒNIM, sinó APEL·LATIU COL·LECTIU --> TOPÒNIM --> TOPÒNIM DIMINUTIU (de nova creació sobre l'anterior).

Pel que fa a la cronologia d'aquestes formacions, cal preguntar-nos fins a quina època el sufix -ETULUM convertit en

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

-ell serví per formar diminutius de col·lectius. No tots els topònims actuals amb el sufix -ell indicant col·lectius han de ser antiquíssims, perquè aquí pot haver-hi jugat un paper important la propagació analògica; però també cal tenir en compte que el fet que el diminutiu de Lloret (o millor, Llored) sigui Llorell i no *Lloredell o *Lloredet cau fora del sistema català de formar diminutius. En general les parelles Lloret / Llorell han de considerar-se com a formades dins el període llatí. Ara, teòricament, en qualsevol moment de la seva evolució fonètica, mentre els dos sufixos tinguessin capacitat de formar col·lectius vegetals de significat lleugerament diferent, era possible la formació de parelles com Lloret / Llorell.

Això no vol dir que, fins i tot dins el període català, el sufix -ell (< -ETULUM) no servís per formar col·lectius vegetals més o menys petits com una formació autònoma i independitzada d'-ETUM. Hom pot postular l'existència de dos sufixos per indicar col·lectius: -et (antic -ed) i -ell (< -ETULUM), sentit aquest darrer com a independent del primer.

Pel que fa a topònims com Ullastrell que no tenen, que sapiguem, a la vora cap topònim amb -ETUM, cap Ullastret, ens hem de preguntar si cal partir d'-ETULUM o més aviat d'-ELLUS. És possible que un roure petit hagi donat nom a la casa anomenada Rourell però ja sembla més estrany que un ullastre o llentiscle petit proporcionï un topònim. Creiem que en principi tots els topònims en -ell descansen en col·lectius (tant Ullastrell com Llentisclell o Rourell).

La teoria de Coromines, tal com l'hem interpretada, no ofereix, doncs, dificultats insalvables. No és que sigui fàcil d'acceptar però l'única solució alternativa seria considerar que en general els sufixos que indiquen pertinença i els diminutius són fàcilment intercanviables o, el que és gairebé el mateix, pensar en la polisèmia o imprecisió semàntica de molts sufixos. D'aquesta manera el diminutiu -ELLUM hauria servit també per a indicar col·lectius petits; però precisament si hi ha un sufix que hagi tingut en el domini del català un significat estable durant segles és el diminutiu -ell procedent del també diminutiu llatí -ELLUM. L'existència de topònims del tipus Castanyedell (clarament diminutiu de CASTANETUM o millor de Castanyet) no diu res en contra de la teoria de Coromines. Són topònims de formació més tardana.

* * *

Pel que fa a la situació geogràfica d'aquests topònims vegetals formats amb el sufix -ell cal advertir que la relació més clara que és possible d'establir entre un topònim en -et i un derivat diminutiu d'aquest topònim en -ell, és el cas de Lloret / Llorell, tots dos en la comarca de la Selva i molt pròxims en l'espai. La parella Espinalbet / Espinabell presenta els components molt més allunyats físicament; en la resta de casos no sembla haver-hi una relació evident, en l'aspecte purament geogràfic o espacial, entre els topònims. Això no obstant s'ha d'observar que la relació pot existir en l'aspecte històric i que és possible que algun topònim desaparegut (o que no haguem sabut trobar) hagués estat la "parella" d'alguns dels topònims documentats. La distància

geogràfica no és tampoc una raó que obligui a descartar una relació entre dos topònims etimològicament emparentats: el topònim diminutiu pot haver estat imposat a un nucli de població per repobladors procedents d'una mateixa població: aquest deu ser el cas de la parella Girona / Gironella, i, almenys teòricament, aquesta pot ser la relació entre Ullastret i Ullastrell. Altrament, com ja hem indicat, la possibilitat de creació lliure d'aquest tipus de topònims en -ell, és a dir, no condicionada a l'existència d'un topònim en -et, ha d'ésser considerada bàsica.

Encara aquí cal fer una referència a un cas que, malgrat tenir-hi una certa relació, cal separar dels fitònims simples amb el sufix -ell. Es tracta d'una certa quantitat de topònims formats efectivament amb el sufix col·lectiu -ETUM o amb un altre sufix col·lectiu i el sufix diminutiu -ELLUM en una època relativament recent, de manera que la seva constitució originària s'aprecia perfectament en la seva forma actual. De topònims com Castanyedell, Vernedell, Cornudella, etc. en parlarem en un altre lloc. També de topònims com Cercèdol que presenten un sufix -ETUM al qual es suma en època relativament recent un sufix diminutiu -ULUS (vegeu per a tots ells el capítol 9.1.1.).

2.- Topònims paral·lels en altres zones de la Romània

Fora de l'àmbit català, en altres zones lingüístiques romàniques, es troben també formacions que poden correspondre al que seria la terminació en -ell del català. Creiem que pot

ser especialment útil en aquest cas de veure el que s'ha dit d'aquestes formacions, cosa que ens pot permetre d'establir un mínim de comparacions amb altres zones de la Romània i particularment les zones més properes a la catalana.

Pel que fa a la Gal·lo-romània, Hallig en els preliminars del seu estudi indica que entre els seus materials apareixen diversos sufixos diminutius (entre ells -**ELLU**) i explica que en la llengua medieval sovint els sufixos diminutius s'usen sense idea de diminutiu sinó només per donar més cos fonètic a certs mots i afegeix que, d'altra banda, molts topònims amb sufixos diminutius corresponen a la creació d'un nou topònim sobre un topònim ja existent i per tant no són exactament diminutius d'un fitònim sinó d'un topònim. La seva idea és, per tant, que el sufix diminutiu -**ELLU** apareix en la toponímia de la zona que estudia, però no associa el que poden ser reflexos romànics d'aquest sufix amb una funció col·lectiva. Dels exemples recollits per Hallig (1970) només n'hi ha un que respongui més o menys a la forma que comentem pel català: Le Fraissinel; Hallig el cataloga només com a **FRAXINUS + ELLU** sense donar cap més explicació encara que aquest cas no sembla que correspongui exactament a les apreciacions teòriques que es feien a l'inici de l'article. En altres casos on aquest treball recull la presència del sufix -**ELLU** es tracta de topònims creats amb una doble sufixació -**ETUM + -ELLUM** en època relativament tardana; són per tant compostos on es poden apreciar perfectament els dos sufixos.

Piel en els seus articles sobre fitotoponímia hispànica (PIEL - 1968 a i b) remarca també en alguns casos la

presència del sufix -elo (o -el amb tractament mossàrab) a la zona gallego-portuguesa; no és que en aquests articles hi hagi una reflexió aprofundida sobre la funció d'aquest sufix però, en comentar la seva associació en alguns topònims amb el radical LAURETUM, hi trobem una observació feta en un to casual que indica la constatació del fet que -ELLU és més aviat locatiu que no pas diminutiu: "LAURETUM findet sich in alter Verknüpfung mit dem wohl mehr lokativ als deminutiv gemeinten Suffix -elo / -ela" (PIEL - 1968 a, pàg. 343). De totes maneres aquesta observació està feta sobre un topònim que ja presenta un sufix col·lectiu, en aquest cas -ETUM. En els articles de Piel, i també en altres llocs, es troben però també topònims on el sufix s'uneix a formes simples de fitònims; l'explicació que s'hi dona és, en general, la del sufix diminutiu -ELLU. Així especialment en l'article de Piel on es parla de la modificació d'-ETUM - ETA en -endo en portuguès (PIEL - 1962) es troben, mencionats de manera incidental, topònims formats amb un sufix que s'interpreta com a -ELLU: Freixiel; Pinhel "com forma "moçàrabe" de -ELLU", ast. Piniello, -iella, Pinilla; Espiniella, Espinilla -illo. També en la monografia de Piel sobre la fitotoponímia espanyola i portuguesa es troben altres exemples "Aus vorarabischer Zeit stammt Ervidel, Name eines grösseren Ortes in der Prov. Beja, mit mozarab. -el < -elo, wie in Aljustrel Bej. < OLEASTR-ELLU und Lourel Lis. zu LAURUS" (PIEL - 1968 a, pàg. 335). En aquest lloc Piel cita Menéndez Pidal (1950, pàg. 180) en el lloc on parla de la pèrdua de la -o final en topònims mossàrabs i on també es mencionen altres topònims paral·lels als mencionats per Piel. Així Menéndez Pidal cita

Fuentepiñel (Segovia), que fa derivar de PINELLU, o Valdunciel (Salamanca) explicat com a diminutiu de JUNCUS.

Així veiem que, en general, el que podrien ser topònims paral·lels als fitotopònims en -ell -ella en català s'han explicat mitjançant el sufix -ELLU amb tractaments diversos. D'altra banda no tenim constància que existeixin en territori castellà fitotopònims que presentin un sufix *-ejo que seria el reflex esperable del sufix -ETULUM proposat per Coromines.

3.- La documentació antiga

D'alguns d'aquests topònims en tenim documentació antiga. Abans de fer-ne un comentari particularitzat cal observar alguns fets generals. Evidentment les formes gràfiques que presenten aquests documents corresponen a la que seria la forma evolucionada del sufix, sense cap rastre que pugui confirmar la forma etimològica proposada per Coromines. Això testimonia l'antiquetat de l'evolució fonètica, d'una banda, i, de l'altra, la manca de consciència etimològica dels escriptors sobre aquest possible origen del sufix que es grafia igual com si fos un diminutiu; així les grafies corresponents són -el, -ell (o les simplement llatinitzades, -ello o -elo). Cal també assenyalar que alguns d'aquests topònims es tracten efectivament com a tals, però d'altres s'acompanyen de l'article o de certes locucions (veure supra en el capítol 1, apartat 5.3.) que indiquen una certa consciència del seu ús originari com a noms apel·latius.

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

Hem agrupat els topònims en -ell en dos apartats perquè ens ha semblat que els topònims derivats de nom de plantes no arbòries presentaven un problema diferent dels derivats de noms d'arbre, perquè el significat col·lectiu és més patent en els primers que en els darrers ja que, com anirem explicant, quan es tracta de derivats de noms d'arbre no es pot descartar que el topònim descansi en un veritable diminutiu especialment quan es presenta en plural.

3.1.- Col·lectius en -ell de plantes no arbòries

CANYELLES / CANELLES

Són topònims freqüents: el poble del municipi de Figols d'Organyà, Canelles de Segre, és mencionat en la anomenada Acta de consagració de Santa Maria de la Seu d'Urgell, que cal datar vers 860, escrit kannellas; en un precepte de 878 (DipCarol I, p. 35,16) es fa menció de Canelles, poble del municipi de Navata (Alt Empordà); un collum de Canellas apareix com a límit de Cotlliure-Banyuls en un precepte de 981 (DipCarol II, p. 394, 17). Més cap al sud, entre Vilajuïga i Llançà, hi ha un coll de Canyelles. A llevant de Lloret hi ha la platja de Canyelles.

Des de 991, apareix documentat el lloc Canyelles que actualment és un barri de Barcelona (a costat d'Horta):

991 Sant Pere de les Puelles, declaració testimonial sobre escriptures perdudes (ed. Mas, Notes històriques XIII, ap. 23, pàg. 262): terras

et vineas qui sunt in locum Cannellas et uilla
uocitata Columario et Villa Picina. pàg. 264:
Affrontat de Arci in montem Chatanum, de
aquilonis in ... io, de meridie in Fenestrellas,
de occiduo in ... te de Cannellas

Apareix acompanyat de l'article en un document relatiu
a Caldes de Montbui:

1065 (perg. orig.) ed. Moreu-Rey, Caldes, ap.
8: estrada que pergit de Sancti Minati ad ipso
Kastro sive ad Sancti Fructuosi et vadit ad ipsas
Kannellas

Vull fer també especial menció d'un document de Sant
Cugat perquè el topònim és presentat com a nom alternatiu al
de Lacuna Alba; es tracta, doncs, de colònies de canyes a les
vores d'una llacuna. Continua el topònim el municipi del
Garraf Canyelles, segurament a través del Castell de
Canyelles:

1002 CSCugat II 364, p. 11: alaudem meum
proprium quod ego abeo ... in termino de castrum
Olerdola, in locum que dicunt Laccuna Alba uel
Canellas

No hi ha res que s'oposi a considerar que el nom del
lloc Canyelles / Canelles tenia en el seu origen valor
col·lectiu: hauria significat "lloc on hi ha petits canyars"
més aviat que "lloc on hi ha canyes petites". No em sembla
obstacle el fet que el nom aparegui solament en plural,
perquè difícilment un solitari canyar petit pot haver donat
un topònim.

CORNELLES

En l'acta de consagració de l'església de Tost (avui despoblat del municipi del Pla de Sant Tirs, Alt Urgell) es fa constar la donació d'unes vinyes ad ipsas Cornellas:

1040 (orig.) Baraut, ActCURgell 49, pàg. 124.
Acta de Consagració de Sant Martí de Tost: Et ego Arnal presbiter dono .i. pecia de vinea qui est ad ipsas Cornellas, afrontat de .i. parte in via, de alia in torrent

La reconstrucció del significat d'aquest topònim presenta certa complexitat; cal tenir en compte que el nom llatí de l'arbust CORNUS no sembla haver tingut representants en català (ni en occità ni en castellà) sinó és a través de derivats, probablement per tal d'evitar l'homonímia amb CORNU 'corn'; en català el nom de l'arbust és corner / cornera (el fruit és curna i altres formes procedents de CORNEA); podia, però, haver existit també un derivat en -ICULA per a designar l'arbust, paral·lel al castellà cornejo, però femení (en francès els diminutius designen el fruit). En aquest cas el topònim documentat en l'acta de 1040 significaria 'lloc on hi ha corners' (no precisament 'corners petits') i no 'lloc on hi ha petites agrupacions de corners', que altrament és el significat (en singular, però) que presenta el topònim Cornudella, diminutiu de cornet, procedent del col·lectiu llatí CORNETUM. Segons tot això la idea col·lectiva que pugui haver tingut el topònim, o potser més aviat pretopònim, ipsas Cornellas del document del 1040 procediria del plural i no del sufix.

ESPIGOLELL

El topònim Espigolell apareix mencionat en un document de la Seu d'Urgell de finals del segle XI com una afrontació al sud del terme de Claravalls (actualment incorporat al municipi de Tàrrega, Urgell):

1090 Baraut, DocUrgell 1073 (Urgellia 7, pàg. 189): in comitatum Urgelli, in finibus Marchiarum, in locum vocitatum Clarasvalles vel in suis terminis, prenotatum locum quadre Sancti Ermengaudi. ... Et habet affrontaciones ... de meridie in termino de Espigolell

El topònim no apareix mencionat ni en el DCVB ni en el DECat. Ara bé, segons la GEC, el topònim Espigolell o Espigolet correspon a un "antic lloc de la quadra d'Espígol, a l'actual municipi de Tornabous". Aquí cal comentar dues coses, la primera és que ben a prop del topònim que comentem es troba el topònim Espígol, al nord de Tornabous; la segona és la indicació que es dona en la GEC sobre la doble forma d'aquest topònim que apareixeria també amb un altre sufix -et, no sabem si col·lectiu o diminutiu. També s'ha d'observar, d'altra banda, la situació d'aquest topònim, corresponent a una zona on, tal com indica Moreu-Rey, apareixerien sovint fitotopònims creats artificialment en època de reconquesta. Llavors potser caldria pensar més aviat en un topònim diminutiu, creat sobre el topònim veí, això també explicaria la dualitat en la forma del topònim recollida en la GEC (dualitat que ho hem trobat recollida en cap altre lloc); que aquest topònim veí, Espígol, sigui una creació no espontània es també una possibilitat a tenir en compte però que ara cau fora del nostre centre d'interès.

GAVARRELLA

Un derivat en -ella del mot pre-romà gavarra, el femení gavarnella, apareix en dos documents d'Urgell que es refereixen a un mateix indret, a la vila d'Alàs (Alt Urgell); el fet que es tracti d'un nom apel·latiu i que presenti ensems valor col·lectiu d'una manera molt clara, és del tot excepcional.

1046 (orig.) Baraut, DocUrgell 592 (Urgellia 5, pàg. 122): Et est in comitatum Horgello in apendicio de Sancti Stephani qui est situs in villa Elase ... et ipsa petia de terra de Margexano, de ipsa gavarnela amonte, cum ipsa vinea qui ibi est

1051 (orig.) Baraut, DocUrgell 641 (Urgellia 6, pàg. 24): in comitatum Horgello in apendicio de Sancti Stephani qui est situs in villa Elasse, in locum que dicitur in Margexano ... ipso quadro de vinea qui est ad ipsa comela vel in ipsa gavarnela quod dedimus tibi

Amb raó l'editor d'aquests documents no grafia amb majúscula el mot gavarnela / gavarnela, perquè, si bé és evident que en els dos documents es fa referència a un sol lloc, el seu ús com a nom comú és clar d'acord amb els contextos en què apareix.

Pel que fa a la forma d'aquest nom, vegeu el comentari que fem en el capítol 3.4., en comentar el topònim Gavarret, sobre l'alternança -rr- / -rn- en els topònims derivats d'aquesta base.

L'establiment del significat d'aquest mot ofereix certes dificultats: el primitiu gavarra és gairebé un hàpax que apareix en els evangelis de Palau (s. XIV-XV) traduint el llatí *rusus* 'esbarzer'; el mot actualment en ús és el derivat gavarrera (gavarrera) que presenta els significats de 'roser silvestre', 'argelaga' i 'esbarzer', el significat del mot gavarnella en els dos documents citats ha de ser 'indret on hi ha una petita agrupació de gavarreres' (no 'indret on hi ha una gavarrera petita'). El mot gavarrera (com falguera) devia tenir originàriament valor col·lectiu (vegeu 5.3.).

També tenim Gavarrella com a topònim o, potser millor, com a pretopònim; és introduït per l'article; apareix en un document de d'Urgell, en la descripció d'unes terres situades en el terme de Toló (Pallars Jussà):

1089 (orig.) Baraut, DocUrgell 1053 (Urgellia 7, pàg. 173): Et ipsas terras cum arbores fructuosas vel infructuosas quem habeo in terminio de Tolo affrontant a parte orientis in terminio de castri Beneventi, de meridie ad ipsa Gavarrella, ab occiduo in terminio de Casto, a parte vero circi vel aquilonis in terminio de castrum Conchas.

Com a cognoms han perdurat Gavarrella i Gavarrell, cosa que suposa l'existència de cases així anomenades.

Resta encara una darrera qüestió: si el significat col·lectiu procedeix del sufix o si el valor col·lectiu ja el tenia el primitiu gavarra. Hi ha indicis que gavarra podia haver estat usat amb valor col·lectiu: així en passatge que reproduïm a continuació d'un document del final del segle X

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

---

que fa referència a Olèrdola, el mot gavarra és susceptible de ser interpretat com un col·lectiu apel·latiu:

991 (Olèrdola) L'Antiq. IV 277, f. 10: a parte vero meridies inquoat per ipsa mare ... et per ipso caprafico et graditur per ipsa gavarra et usque in spelunca qui dicitur Derrii

Un altre indicatiu el constitueix el fet que gavarra aparegui no rarament en la toponímia:

1117 CSCugat III 837, p. 37: in Vallense, in parrochia s. Stefani de Granoyers ... pecia terre qui est ad ipsa Gavarra.

En els Usatges de Barcelona es menciona el colum de ipsa Gavarra:

Us. 61 [58]: omnes homines ... habeant sinceram treguam ... a Monte Cati usque ad Castrum Felix, et a collo de Finestrellis usque ad collum de ipsa Gavarra

Gavarra, sense article, és el nom d'un antic municipi incorporat ara al del Coll de Nargó (Alt Urgell).

GINEBRELL

Ginebrell és el nom amb què tres documents del segle X designen un lloc que ells mateixos situen dins el terme d'Estoer de Conflent (Baraut el situa en el terme municipal d'Espirà del Conflent, municipi pròxim a Estoer).

Observem que, en els dos primers textos que reproduïm, el topònim és introduït per l'article i en el tercer ho és pel gir in loco ubi dicitur; les dues coses semblen indicar la persistència de la consciència l'origen com a apel·latiu del topònim:

979 (orig.) Baraut, DocUrgell 182 (Urgellia 2, pàg. 127): in suburbio Elenense in valde Confluente infra fines de villa Astovere, in loco que vocant Maliolas ad ipso Genebrello.

980 (orig.) Baraut, DocUrgell 185 (Urgellia 2, pàg. 128): et ipsa vinea in suburbio Ellenense, in valle Confluente, infra fines de villa Astovere, in loco que vocant Maliolas. Et afrontat ... de IIII ad ipso Genebrello

984 (orig.) Baraut, DocUrgell 199 (Urgellia 3, pàg. 33): in suburbio Elenense, in valle Confluente in apendicio de Astovere ... Et est ipsa .I. pecia de vinea in locum ubi dicitur Genebrello

Tractant-se d'un simple arbust no sembla que el diminutiu pugui haver originat un topònim; el significat originari ha de ser 'lloc on hi ha un petit ginebrar', més aviat que 'lloc on hi ha un ginebre petit'.

Coromines (BSO 12, pàg. 20) explica el topònim homònim Ginebrell, a la Vall de Boí, com a procedent de *JUNIPERETULUM i remarca l'abundor de ginabres encara ara en aquest lloc.

LLENTISCLELL

La curta història del topònim Puig de Llentisclell ha estat explicada per A. Soberanas (1980); en donem un resum a continuació. La primera menció del topònim apareix en la donació, que el comte Ramon Berenguer I féu a Bernat Amat de Claramunt, del lloc anomenat Puig d'Ullastrell (entre Altafulla i Tamarit, segons Font Rius, CPoblación I, p. 683, amb gran extensió de terreny):

1060 ACA Ramon Berenguer I, nº 244: placuit animis meis, ut scripturam donacionis fecissemus vobis de puio vocitato Ullastrello ... Est autem predictum podium cum omnia sua aprisione in maritimus partibus civitatis Terrachone, super castrum Tamarit ... Et afrontat ... de occidente, in podio que vocant Lentisclel sive Monterols

El topònim torna a aparèixer com a un límit del lloc de Mangons, cedit per Ponç de Timor:

1149 CPoblación I 70, pàg. 114: dono .. locum qui dicitur Mangons ... afrontat a parte orientis in rivo Franculini ... ab ocase in villa Constantina; a parte circii in serra subtus Lintidel (per Lintisclel) et pervenit usque ad Franculinum

Molt poc després, el 1177, l'arquebisbe Berenguer de Vilademuls ordenà el trasllat de la vila i el castell de Constantí al puig de Llentisclell. Així, amb el trasllat de la vila i del topònim corresponent, es perdé el topònim original del lloc. L'última menció de Llentisclell és de 1194, quan ja el puig de Llentisclell era la vila de Constantí.

En el mateix article, Soberanas comenta l'existència d'un altre topònim paral·lel: el tossal i la partida d'Els Estinglells en el terme de Verdú. Aquest topònim es documenta des del segle XIII com a Lentisclell. L'evolució fonètica fins a la forma actual l'explica Soberanas (loc. cit. pàg. 175) per una despalatalització de la Ll- causada per un procés de dissimilació i una metàtesi que fa que el nom esdevingui *Lestinclell. A partir d'aquí, s'interpretà la L- com a article i es produeix una pluralització. Una evolució paral·lela es troba en el topònim, en -ARZ, Els Estinglars, nom d'una partida a les Garrigues, recollit també per Soberanas.

ROMENELL

El topònim Romenell, que correspon avui en dia al d'un puig pròxim al Coll d'Espill, a la frontera de l'Empordà amb el Rosselló, apareix en un document del segle X que també menciona Cotlliure i Banyuls:

981 DipCarol II, pàg. 394: in pago
Rosolionensi ... in locum qui dicuntur Caucoliberi
vel Balneolis cum terminis et finibus eorum ...
usque ad culmen de Romenel

Pel que fa a la base etimològica d'aquest topònim, es pot tractar d'una formació paral·lela a Romanet, Romaneda (vegeu l'apartat que hi dediquem en el capítol 3.4.).

SISQUELLA

Hi ha dos nuclis de població que porten el nom de La Sisquella, l'un al municipi de Sant Pere d'Arquells, a la Segarra, i l'altre, pràcticament reduït al nom d'una masia, a Juncosa, a les Garrigues. És també el nom de la vall on es trobava aquest darrer. Dos documents del final del segle XIII hi fan referència.

1192 CPoblación 192, pàg. 267: in termino de Castro Asinarum (= Castellidans) in loco vocitato Riuo Sicco. Afrontat ab una parte in pelago de Sisquela.

1197 CPoblación 206, pàg. 283: unam pariliatam terre ad Riuvum de Sico, in valle de la Sisquela.

La sisca és una gramínia que es fa en terrenys humits i és de canyes primes i flonges. El nom de la Sisquella devia fer referència en un primer estadi a una colònia de sisques a la vora d'un pèlec o llacuna. Dels dos passatges mencionats sembla deduir-se que, com a topònim, originàriament, era el nom de la llacuna i de la vall més aviat que el nom d'un nucli de població. Cal també observar que en el document de 1197 el topònim porta article, cosa que és, si més no, un indicatiu que el nom havia estat sentit com a apel·latiu. El significat col·lectiu de la sisquella que va donar origen al topònim és especialment clar, perquè, com ja hem observat, no és versemblant que un exemplar especialment petit d'una planta per ella mateixa del tot insignificant, però que forma colònies, doni nom a un lloc; ha de fer referència doncs, a

una colònia de sisques, relativament petita, si era comparada amb altres de gran extensió. Descansen també sobre col·lectius de sisca el topònim Siscar (un lloc amb aquest nom pertanyent al municipi de Calladrons (Baixa Ribagorça), un altre, a Montblanc) i Sisquer (Alt Urgell i Solsonès). Siscar, escrit sovint Ciscar, és un cognom especialment freqüent al País Valencià, però no rar al Principat.

3.2.- Col·lectius en -ell formats a partir de noms d'arbres

ALBARELL / ALBARELLS

Albarells és actualment el nom d'un poble del terme municipal d'Argençola (Anoia). Procedeix del llatí ALBARUS 'àlber'. En un document del 1012 el lloc és designat en singular (escrit Albarel):

1012 CSCugat II 442 pàg.98: afrontat predicto castro (que dicunt Clariana) ... et pervadit usque ad terminos de Argenciola ... coniungit cum termino de Iorba in serra de Albarel

Però dins el decenni següent el lloc apareix designat amb un plural (Albarels):

1023 CSCugat II 486, pàg. 135: in comitatu Menresa, castrum Cleriana ... et ascendit per ipsa serra et tendit ad ipso pugol que dicunt Guardiola de Albarels; de parte vero circi in iam dicto pugol de Albarels.

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

És difícil de dir si el plural és secundari o si el singular es deu a un error de còpia o lapsus de l'escrivent. En el primer cas podríem conjecturar que altres formes en plural pertanyents a topònims en -ell són degudes al fet que era evident que no es tractava d'un sol arbre petit; el plural feia patent el col·lectiu.

El plural apareix designant un altre lloc en la menció més antiga que puc aportar:

977 CSCugat I 121, pàg. 97: terra que est ad ipsos Albarellos ... in terminio de castrum Rodanas, que vocant Eraproniano.

Ací cal observar que topònim porta article.

Pels altres problemes, vegeu el comentari que fem a propòsit del topònim olzinella/olzinelles.

OLZINELLA / OLZINELLES

El topònim en singular (escrit Alzinela per Elz- o Olz- probablement per modernització mecànica en la transcripció) apareix en un document que fa referència al castell de Sacana, a Olesa de Montserrat (Baix Llobregat):

963 Marca 101, col. 883: vadit per ipsam serram de Ragenario et per ipsa Erola sive per ipso pino qui est super vineas de Fruiano ... et inlaterat ad ipso pino qui vocatur ad ipsa Alzinela.

Aquí Aizinella és el nom amb què es coneix el lloc on hi ha una roca gran i alta (vegeu el comentari que hem fet a propòsit del mot pi com a fitotopònim aparent en el capítol 1, punt 4.2). Introduït per la preposició ad, es tracta segurament d'un pretopònim o millor d'un topònim circumstancial i tant pot referir-se a una alzina petita com un grup d'alzines, però com és ben sabut les alzines sovint formen grup, a vegades d'una manera ben harmoniosa i vistent.

El plural Olzinelles és el nom de diversos llocs: és el nom d'un poble al Montnegre (municipi de Sant Celoni, Vallès Oriental) ben documentat des del segle X:

978 ACondal 182, pàg. 359: in comitatu Barchinonensis vel in suis terminis in multis locis ... sive in villa de Boschos uel in Elzcinelles sive in Montesen (=Montseny).

998 CSCugat I 331, pàg. 280: iusta alaudem s. Cucufati ... quem dicunt Valle Gregoria ... ; affrontat ... de parte orientis in terminio de villa qui dicunt Elzinelles ... et inde pergit per termine de fisco que dicunt Monte Nigro.

Altres documents de Sant Cugat fan referència al mateix lloc; en el de l'any 998, doc. 337, el nom és escrit Olcinelles.

Amb el mateix nom és designat un llogaret del municipi de Sant Fruitós de Bages, mencionat en un document del segle XI:

1022 Marca ap. 193, col. 1032 (determinació del termes de l'església de Santa Maria de Manresa): et descendit ad ipsam Cot et vadit per Ulzinellas usque in alveum Lupricati.

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

Un document de Terrassa fa referència a un altre lloc:

1024 ANTerrassa I, 22 (transcripció inèdita de P. Puig i Ustrell): et est hec omnia ... in termine Terracia, in locum que vocant Elzinelles.

Balari (1899, pàg. 212) fa menció encara d'un altre lloc anomenat Olzenelles, situat a la parròquia de Sant Julià de Palou, que apareix a LAntiq. III 28, f. 12v. El poble de Palou, amb l'església parroquial de Sant Julià, és actualment un barri de Granollers (Vallès Oriental).

Per l'evolució de la vocal inicial vegeu el comentari que en fem al capítol 3.4., en comentar el topònim Olzet.

Que el significat originari del topònim Olzinelles sigui el plural d'un col·lectiu, és a dir, 'lloc on hi ha dos o més petits grups d'alzines', no és manifest, especialment si tenim en compte que el Montnegre és tot ell un gran alzinar. Sembla més versemblant partir del signicat d''els alzinars', sense idea de diminutiu, o bé partir del significat d''alzines novelles', sense altra idea de col·lectivitat que la que evoca el plural; i això és gairebé sempre així quan aquestes formacions, en plural, fan referència a espècies arbòries, però res no es pot afirmar amb seguretat.

LLORELL

A més del topònim a la Selva que hem mencionat anteriorment, Llorell és el nom d'una "villa" que apareix en

un document del Cartulari de Sant Cugat del segle XI com a límit del castell d'Albinyana (Baix Penedès):

1088 CSCugat II 730, pàg. 392: castrum quem vocant Albiniana ... qui est destructum et solidum et eremum sine habitatore et adsque labore et propter metu ismahelitis inhabitable ... in chomitatu Barchinona, extremum marchie ... vadit ... usque in villa que dicunt Lentisclosa ... usque in villa que vocant Lorel

Ja hem fet una àmplia referència a aquest topònim i a la relació que és possible d'establir amb el topònim Lloret. Aquesta relació, juntament amb el fet que no és gaire probable que un llorer petit i solitari doni nom a un lloc, fa que sigui en aquest cas especialment acceptable la teoria que cal partir d'un significat col·lectiu. També hem vist que això no vol dir necessàriament que en la platja anomenada Llorell, pròxima a Lloret de Mar, hi hagués hagut mai una petita col·lectivitat de llorers, sinó que el lloc presentava unes característiques semblants al de Lloret, però era més petit o menys important o d'alguna manera hi estava vinculat. En canvi el Llorell del Baix Penedès és, segons sembla, independent d'un topònim col·lectiu no diminutiu.

OLIVELLA

En una venda del segle XI d'una terra i d'unes cases en el terme de Caldes de Montbui es fa menció d'un lloc anomenat Olivella:

1052 ACA Ramon Berenguer I, núm 128 (ed. E. Moreu-Rey - 1962, ap. 7): vindo tibi terra et

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

---

casas ... et vinea et arboribus qui infra sunt ...
in comitatum Barchinonense, in Vallense, infra
termine de Calidas, ad ipsa Estepera, in locum que
dicunt Paladello in Olivella.

Olivella és també el nom d'un poble del Garraf; el lloc, situat on la vall del mateix nom s'eixampla, és apropiat per al cultiu d'oliveres; cal, però, tenir en compte que olivella és també el nom d'una planta. El castell que domina el lloc és mencionat a principis del segle XI en una donació feta a Sant Cugat:

1003 CSCugat II 364, p. 11: alaudem meum
proprium quod ego abeo ... in termino de castrum
Olerdola ...; affrontat ... de parte orientis in
terminos de castrum Olivella.

OMELL / OLMELLS

En un diploma que sembla original apareix un Ulmello com a topònim o pretopònim; és una donació feta al monestir de Sant Joan de les Abadesses d'unes propietats situades in comitatu Bisuldunense, in valle Miliarías:

976 ACondal 180, pàg. 356: et ipso campo de
ipso ulmello afrontat a oriente in terra de iam
supradicto Tassione

En l'edició el nom es transcriu en minúscula com si fos un nom apel·latiu, cosa que no sembla desencertada. Tractant-se d'un nom d'arbre, tant versemblant és que faci referència a un om novell com a un grup d'oms no extens.

Més clarament topònim és l'Olmel que apareix en un document editat per C. Baraut, que conjecturalment el situa a Guardiola de Segre (la Noguera):

1032 (orig.) Baraut, DocUrgell 456 (Urgellia 4, pàg. 158): ad ipsa ecclesia que dicunt de Guansero ... et vadit usque in ipsa Guardia de ipso Olmel, ... de parte vero circi in ipsa guardia de Ledoncelo. Et pervenit ad ipso torrente de ipsa Cercosela

El plural Omells apareix com a designació d'un lloc a Terrassa:

1015 AHTerrassa perg. I, 17 (transcripció de P. Puig i Ustrell): Et est in comitatum Barquinona, infra termine Terracia, in locum vocitatum Olmellos

1032 AHTerrassa perg. I, 28 (transcripció de P. Puig i Ustrell): Et est hec omnia in chomitato Barchinona, in terminio Terracia, in locum vocitatum Olmels. Et afrontad ... de occiduo in rio qui pergit per fonte de Olmels.

Existeixen encara altres llocs designats amb el plural Omells. Turull (1991, pàg. 297-300) explica que els actuals topònims Els Omellons (les Garrigues) i Els Omells de na Gaia (Urgell) originàriament eren homònims: els dos apareixen com a Omells fins ben tard (fins al segle XIV). Ara bé, el fet que dos llocs homònims es trobin a ben pocs quilòmetres de distància fa que s'hagin de diferenciar; això és el que ha provocat que el primer prengui un sufix diminutiu (-ó) i el segon un complement de pertinència, de na Gaia, motivat per raons històriques (hi hagué una propietària del lloc amb aquest nom, vegeu el comentari que en fa Turull, loc. cit.

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

pàg. 300). Els documents següents fan referència, segons sembla, als Omells de Na Gaia:

1152 CPoblación 90, pàg. 143: confirmo ...
totam illam meam terram de Avinaixa (= Vinaixa)
... Et terram istam habet afrontaciones ... , de
parte meridie ... vadit usque Pelec Pudet de super
Olmells

1186 CPoblet 151, dono ... totum decimum mee
dominicature plane quam habeo ad Ulmells

1204 CPoblet 24, pàg. 9: dono eidem
monasterio villam meam de Avinaixa (= Vinaixa) cum
Homels

El comentari que hem fet a propòsit de topònim Olzinella / Olzinelles serveix també per Olmells i els altres derivats de noms d'arbre mitjançant el sufix -ELLUM que es presenten en plural. Probablement és el plural, i no altra cosa, allò que proporciona a aquests topònims valor col·lectiu. Efectivament, un forma de plural referida a un nom d'arbre amb un sufix diminutiu pot designar fàcilment una plantada o un bosc d'arbres joves o petits. Coromines (DECat, s.v. om) no menciona cap d'aquests topònims.

PINELL / PINELLS

Introduït per l'article, apareix el singular Pinell en un document del segle XI, nom d'un honor en el terme de Caldes de Montbui:

1057 doc. citat a Moreu-Rey - 1962, pàg. 165:
supra monte magore, ad ipso Pinello.

Sense article, Pinell apareix repetidament en diversos documents d'Urgell (castrum Pinel, puio de Pinel, terminis de Pinel, in Pinel); la identificació d'aquest topònim amb Pinell de Solsonès (al Solsonès, al limit amb l'Alt Urgell) no és segura, com no és segur que les mencions que hem reunit facin referència a un sol i mateix lloc:

1025 Baraut, DocUrgell 396 (Urgellia 4, pàg. 104): in comitatu Urgellitense, in aiacenciis de castrum Pontis sive infra terminos de castrum Pinel

1046 Baraut, DocUrgell 602 (Urgellia 5, pàg. 129): ipsum castrum de Aguda ... Et abet afrontaciones iam dicto castro ... vadit per ipsum terminum de Ribeles et de la Figera usque ad ipso Morato et descendit ad puio Grosso usque in rivo Merdario, et de meridie in Mascanzano vel in Cione, et de occiduo in ipso puio de Pinel

1057 (orig.) Baraut, DocUrgell 696 (Urgellia 6, pàg. 75): et ipso alaudes qui sunt infra terminis de Pinel terras et vineas ... sic remaneat totum ad Sancti Sepulcri

1065 Baraut, DocUrgell 771 (Urgellia 6, pàg. 139): Et alia conamina quod abebat in Pinel dimisit ad Sancti Salvatoris

1066 (orig.) Baraut, DocUrgell 794 (Urgellia 6, pàg. 159): in comitatu Urgellitense in aiacenciis de kastrum Pontis sive infra terminis de castrum Pinel vel eius aiascenciis.

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

Altres llocs, situats més al sud, porten aquest nom: Pinell és el nom d'una antiga quadra de Juneda, a les Garrigues, i a Terra Alta hi ha el municipi de Pinell de Brai³⁰. El femení Pinella és el nom d'un llogaret del municipi de Dènia i d'una partida del municipi de Vila-real (Plana Baixa).

El plural Pinells és el nom d'un lloc, en el Penedès, al terme d'Olèrdola, que des de 988 és mencionat en diversos documents:

988 CSCugat I 223, pàg. 188: alodem nostrum proprium quod habemus in ipsa marchia de Penedes, in terminio de Olerdula, in locum que dicunt Pinellos

1005 Udina, La successió testada 64, pàg. 215: Et item ad Sancti Cucuphati cenobio concessit modiatas quinque de uineas que sunt prope solarío de Richildis, femina, cum ipsa sua medietate de alaude de Pinellos

1017 LAntiq. IV 307, f. 118 (Mas 360): donamus ... alodem nostrum quod abemus in comitatu Barchinonense, in Penitense, in locum que dicunt Pinellos

Potser fa referència a aquest mateix lloc el Pinellos que es menciona en el testament de Ramon, levita:

---

³⁰ - Incidentalment cal assenyalar, per bé que sigui una qüestió secundària pel tema que centra el nostre interès, que Hans-Erich Keller identificà el topònim Pinel que apareix en diverses cançons de gesta amb l'actual Pinell de Brai que, per la seva situació prop de la serra de Pàndols, constitueix un punt estratègicament important (sobre això vegeu KELLER - 1979).

1045 CSCugat II 582, 246 i Baraut, DocUrgell 588 (Urgellia 5, p. 117): et ipsum alaudem quod abeo ad locum que dicunt Pinellos, remaneat ad soror mea ... , post obitum vero eius remaneat ad domum Sancti Cucuphatis.

Els problemes que presenta aquest topònim, pel que fa a l'establiment del seu significat originari, són els mateixos que ofereixen els altres que apareixen unes vegades en singular i altres en plural. Els comentaris que n'hem fet es poden també aplicar ací. Però en aquest cas encara hi ha un problema addicional, ja que Pinell podia ser interpretat no com a fitotopònim sinó com a derivat del terme orogràfic pi (sobre el qual vegeu 1.4.2.). No sembla probable, però no es pot descartar del tot.

ROURELL

El Rourell (amb article) és el nom d'un municipi de l'Alt Camp, estès a la dreta del Francolí. Sabem que era mencionat l'any 1150 o 1158 però el document s'ha perdut (CPoblación, pàg. 133 i 735). Un altre Rourell, a l'Alt Penedès segons sembla, apareix en el testament de Guillem de Gelida:

1197 CSCugat III 1219, pàg. 349: concessit filio suo Guillelmo mansum de Belveder, cum campo de Rourel

Raurell és cognom no rar, més freqüent que Rauret, i pot procedir del nom de masies, a la vora de les quals hi havia un grup de roures. Aquest ('grup de roures') podia ser el

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

---

significat originari del topònim, més aviat que el de 'roure petit'. Precisament El Raurell és el nom d'un lloc a la serra de Biure (municipi de Sagàs, Berguedà).

ULLASTRELL

El topònim Ullastrell apareix documentat ja des del segle x corresponent a l'actual Ustrell o Ullastrell al Vallès Occidental:

996 ANTerrassa Perg. I, 10 (transcripció de P. Puig i Ustrell): Et est in comitatu Barchinona, in terminio Terracia, in locum que dicunt R[os]jedors vel in locum que dicunt Avelanado. Afrontat de oriente in flumine Riopullo, de meridie in terminio de Uliastrelo, de occiduo in terminio de Vuoltrera, de circi in silva de Galano.

Malgrat que aquest document de finals del segle x mostra clarament que la pronúncia del topònim ja devia ser molt acostada a l'actual, trobem més tard altres aparicions del mateix topònim on apareix llatinitzat amb un notable encert etimològic, així:

1013 CSCugat II 456, pàg. 103: qui est hec omnia in comitatu Barchinone infre termines de Terracia, sive de Oleastrello

1040 CSCugat II 549, pàg. 209: in finibus de predicto castro Vid ... in locum quem dicunt Oleastrello

També fa referència al mateix lloc aquest document de Santa Anna:

1067 Alturo, Sta. Anna II 92, pàg. 107:
concessit ... omnes suos alaudes de Uíastrel et de Avelaneto

El lloc anomenat Puig Ullastrell o d'Ullastrell fou donat per Ramon Berenguer I a Bernat Amat de Claramunt; és la mateixa escriptura de donació que hem mencionat a propòsit del topònim Llentisclell:

1060 ACA Ramon Berenguer I, nº 244: placuit animis meis, ut scripturam donacionis fecissemus vobis de puio vocitato Ullastrello ... Est autem predictum podium cum omnia sua aprisione in maritimus partibus civitatis Terrachone, super castrum Tamarit ... Et afrontat ... de occidente, in podio que vocant Lentisclel sive Monterols

Molt probablement fa referència al mateix lloc l'Ullastrell que apareix mencionat uns anys abans com un dels termes meridionals del castell d'Albinyana (Baix Penedès):

1046 CSCugat II 586, pàg. 252: in terminio de castrum Albiniana ... a plaga vero meridiana vadit per ipso Ulastrel ... de parte vero circi vadid per ipsos albornars vel per ipsas fexurias que fuerunt fexuriadas

En el tom corresponent a Tarragona de la GGC Emili Morera (pàg. 868) identificava "probablement" aquest Ullastrell com a nom antic de Creixell (Tarragonès). La GEC repeteix aquesta mateixa informació (s.v. Creixell de Mar) sense citar fonts. Font i Rius el situa més versemblantment entre Tamarit i Altafulla.

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

Teòricament el nom podia fer referència a un ullastre jove, però tenint en compte que l'ullastre no és un arbre especialment esplendorós, i que és possible d'establir una oposició entre ullastret i ullastrell, i encara que el plural ullastrells es troba en la toponímia, potser és preferible partir del significat col·lectiu, de manera que el significat etimològic d'Ullastrell fóra el de 'petita comunitat d'ullastres (joves o vells)'. No hi ha arguments apodíctics, però sí indicis.

4.- Altres topònims en -ell

Hi ha encara altres topònims en la geografia catalana amb aquestes formes que no hem pogut documentar des d'antic; ja hem comentat en la part introductòria d'aquest capítol que Coromines esmenta el topònim Espinabell (< Espinalbell) com a col·lectiu en -ell; també en el DECat (s.v. roldor) Coromines comenta que el nom Redonella que correspon a un mas a l'Alt Berguedà es pot explicar com un col·lectiu de roldor amb dissimilació r-r > r-n. Hi ha també, en el terme de Fraga (Baix Cinca), un llogaret, actualment despoblat, anomenat Cardell; en el DCVB es conjectura que el nom precedeix del cognom llatí CARDELLUS documentat en inscripcions africanes; sembla millor considerar-lo un fitotopònim i partir del llatí CARDUS 'card'. El significat originari del nom Olivella (poble del Garraf) pot ser, com hem explicat, 'grup d'oliveres', però cal tenir en compte que olivella designa una espècie vegetal diferent que l'olivera. El topònim La Granadella (les Garrigues) és potser una rèplica del topònim la Granada (Alt

Penedès), que potser procedeix de GRANATA (TERRA); l'apel·latiu granadella és el nom d'una planta anomenada també morella. Sobre l'origen del topònim Morella, ciutat dels Ports, és difícil dir-ne res; potser no és un fitotopònim.

5.- Conclusions

Independentment de les consideracions que es puguin fer respecte a la teoria del professor Coromines, segons la qual en la fitotoponímia catalana la sufixació en -ell és en realitat el reflex del sufix compost -ETULUM (col·lectiu + diminutiu), no sembla dubtós que un cert nombre dels fitotopònims que hem examinat, presenten el significat col·lectiu, és a dir designaven en el seu origen una col·lectivitat o colònia vegetal petita; això és especialment manifest quan es tracta de plantes no arbòries, tant si el topònim apareix en singular (Sisquella) com si ho fa en plural (Canyelles), perquè la petitesa que pugui presentar un exemplar, o un cert nombre d'exemplars, d'aquestes plantes en un lloc, no sembla que pugui determinar la formació d'un topònim, si no és excepcionalment.

Sembla també que la interpretació com a col·lectius és del tot acceptable i versemblant en les formacions en -ell en singular sobre noms d'arbre (Ullastrell).

En canvi quan el topònim apareix en plural, tractant-se d'espècies arbòries, la interpretació pot ser una altra, perquè és clar que la presència en un lloc d'un cert nombre d'arbres joves pot haver determinat la formació de topònims

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

com Olzinelles, Olmells, Pinells, en els quals la idea col·lectiva seria donada pel plural. Tanmateix no es pot descartar que el plural sigui secundari i procedeixi d'un primitiu singular (n'hi ha certs indicis en el cas de formes dobles: Albarell i Albarells); el plural, un cop perdut el sentit col·lectiu d'-ell, s'hauria imposat perquè feia el nom més transparent i més adient a la realitat vegetal del lloc. Tampoc no es pot descartar del tot l'existència de dues o més col·lectivitats petites o plantacions d'arbres en un indret, que determinin la formació d'un col·lectiu plural, però en els col·lectius formats per altres sufixos el plural és del tot excepcional (els plurals pinedes, rovires, alzinars deuen ser raríssims en la toponímia).

Hem vist també que és possible que alguns dels fitotopònims en -ell no tinguin relació amb la vegetació del lloc, sinó que siguin rèplica de topònims en -et; aquest pot ser el cas del topònim Llorell (la Selva), el significat originari del qual és possible que sigui 'el Lloret petit', independentment de la vegetació que el lloc pugui presentar.

Alguns topònims presenten encara problemes d'una altra naturalesa com es el cas d'Olivella (Garraf); com a nom apel·latiu, olivella designa una espècie diferent de l'olivera, cosa que no deixa de ser un element que, si més no, cal tenir en compte en la interpretació del topònim.

Finalment, hem pogut observar que un nombre relativament gran d'aquests topònims en -ell es troben al Baix Penedès, Alt Camp, la Conca de Barberà i les Garrigues, en una ampla

Col·lectius amb el sufix -ell -ella

franja que va del nord de la ciutat de Tarragona vers ponent.
No és però clara la significació que pugui tenir aquest fet.

Com veiem, són molts i de mal resoldre els problemes que
plantegen aquests fitotòponims en -ell.

5 - COL·LECTIUS AMB EL SUFIX -ARIUS -ARIA

COL·LECTIUS AMB EL SUFIX -ARIUS -ARIA

En català el desenvolupament semàntic del sufix -ARIUS presenta en els fitònims, i en conseqüència en els fitotopònims, un cert grau de complexitat. Aquesta complexitat té la seva arrel en la diversitat d'accepcions del sufix. Només cal consultar el que en diu Moll en la seva Gramàtica històrica (1952, pàg. 184-185) per a formar-nos una idea del gran nombre de coses que significa aquest sufix. En aquest text s'indiquen com a principals usos: "Per a designar la persona que es dedica professionalment a l'objecte indicat pel primitiu; per a indicar l'estri o el lloc destinat a contenir o a treballar l'objecte significat pel primitiu; per a designar la planta productora del fruit indicat pel primitiu; forma noms indicadors de la persona molt afeccionada a la cosa significada pel primitiu; forma gentilicis derivats de topònims; per a formar substantius indicadors de gran massa, intensitat o multitud de l'objecte indicat pel primitiu: alquer, bromera, cabellera, femer, garbera, ossera, salivera".

Allò que aquí importa majorment és observar que, en els derivats de noms de plantes, el sufix -ARIUS indica dues coses diferents: les dues coses que hem subratllat. El sufix

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

s'utilitza: 1- per a designar la planta productora d'un fruit (o d'una flor, per exemple rosar), i 2- per a indicar una gran massa o multitud. El significat que hem citat en últim lloc és el que més s'acosta al col·lectiu; dels exemples que cita Moll, alquer, definit en el DGLC com a 'clap d'algues', es pot considerar gairebé com un col·lectiu vegetal.

La persistència en una mateixa llengua d'aquests dos significats ha d'ésser, en principi, conflictiva. Per acabar-ho d'adobar un cert nombre de plantes, no productores de fruit ni de flors, presenten el sufix -ARIUS. El representant més notable i antic d'aquest grup pot ser falquera, format sobre FILIX que és un mot que no ha deixat rastre en català. Per això, falquera, per bé que ho sigui a nivell diacrònic, no es percep sincrònicament com a compost. Com veurem el cas de falquera no és l'únic.

Després hi ha encara el fet que aquest sufix, en els fitònims i fitotopònims, presenta formes masculines i femenines; això s'explica perquè -ARIUS és en llatí originàriament un sufix adjectival, que s'adapta a substantius masculins (LOCUM o ARBOR, aquest originàriament femení però masculí en llatí vulgar) o femenins (SILVA, TERRA) indicant que la cosa designada pel substantiu és abundant en la cosa designada per l'adjectiu en -ARIUS.

Tots aquests problemes, les seves causes i també les seves conseqüències per a la formació dels col·lectius, són els que intentarem d'exposar en els paràgrafs que segueixen.

1.- Col·lectius en -ARIUS -ARIA en les llengües romàniques

Interessa especialment aquí l'ús d'-ARIUS formant col·lectius. Les diverses llengües romàniques mostren diferents preferències pel que fa al gènere del sufix (-ARIUS / -ARIA) i als tipus de vegetals als que s'uneix aquest sufix per a formar col·lectius. Així Rohlfis, centrant-se en el territori italo-romànic (1969, pàg. 394-395), indica que a la Toscana, però també a altres zones d'Itàlia, aquest sufix indica un lloc on creix una certa planta en gran quantitat; té per tant un significat col·lectiu; explica també que les formes masculina i femenina d'aquest sufix es troben distribuïdes d'una manera una mica arbitrària. En els exemples que dona es pot observar que aquest sufix s'uneix a noms de plantes petites i mates però també a noms d'arbres més grans com l'om o l'àlber. Rohlfis observa que la funció que assumeix el sufix -ARIUS en altres llengües romàniques com el francès (la d'indicar el nom de l'arbre o de la planta que produeix certs fruits o flors) es troba també en els dialectes del nord d'Itàlia, però no és tant habitual a la Toscana on vulgarment s'entendria per rosaio un "gruppo di piante di rose", un col·lectiu, per tant.

A la zona gal·lo-romànica aquest sufix, predominantment en femení, indica en la toponímia també col·lectius i es troba amb una freqüència relativament gran³⁹. És interessant

---

³⁹ - De la seva presència relativament abundant en pot ser una mostra el fet que M.Th. Morlet, en resumir els principals aspectes de toponímia francesa per al LRL (V, 1, pàg. 555) menciona només els sufixos -ETUM i -ARIA com a col·lectius vegetals.

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

de veure que, com han observat diversos autors, aquest sufix es presenta en un camp semàntic molt concret dins dels fitònims. Així Hallig (1970, pàg. 94) remarca que -ARIA és el sufix "das die ungeordnete Ansammlung kleineren Pflanzen bezeichnet, wofür der Typus FILIX + -ARIA als Beispiel dienen möge". Aquesta idea, que -ARIA s'associa a plantes petites i que creixen espontàniament i desordenada en grans extensions, és especialment certa en el cas de FILICARIA però s'ajusta també a la realitat en altres casos. En principi -ARIA es troba normalment associat a plantes herbàcies, matolls o fins i tot arbres arbustius, però no a arbres que creixen grans i separats. Aquesta és una constatació interessant perquè ha servit per explicar la tendència que tenen aquests col·lectius a perdre aquest sentit i a convertir-se en noms de planta; això és així a la Gàl·lia, però també, almenys en part a Catalunya i per tant val la pena aturar-se en aquest fenomen. Ho farem en l'apartat següent. També comentarem, més endavant, la possibilitat que aquest sufix s'uneixi a noms d'arbres per a formar col·lectius.

Per la zona occidental de la Península Ibèrica és interessant l'observació que fa Piel segons la qual l'abundància de topònims en aquesta zona que tenen una base LAUR + ARIUS indica que el nom primer designava llocs i només secundàriament es va convertir en el nom de l'arbust (PIEL - 1968 a, pàg. 324). Lange, en la seva monografia sobre el llatí dels documents medievals nord-occidentals (segles IX al XII) (LANGE - 1966), en el capítol dedicat al lèxic que designa els vegetals (pàg. 99-112), ofereix diversos exemples de la utilització del sufix -ARIUS / -ARIA com a col·lectiu i fa també un comentari destinat a remarcar com no sempre es

fàcil de distingir en els textos medievals la funció d'un nom amb el sufix -ARIUS; si designa un col·lectiu o és el nom d'un arbre: "Dieses Suffix hat gewöhnlich kollektiven Charakter und kann daher in Verbindung mit Pflanzennamen unter Umständen auch die Funktion des kl. Lat. -strum übernehmen ... Doch schon spätlateinisch werden auch Baumnamen auf -ARIUS und -ARIA gebildet, was in der Sprache unserer Urkunden eine Verwirrung entstehen lässt, die oft die genaue Bedeutung eines aus Pflanzennamen und Suffix -ARIUM geformten Wortes zu erkennen unmöglich macht" (pàg. 102). Problemes semblants es presenten també en els documents de Catalunya.

2.- Pèrdua de significat col·lectiu

Com ja hem dit, existeixen noms de plantes que descansen en un mot que tenia originàriament un significat col·lectiu, significat que precisament s'indicava amb el sufix -ARIUS. El trasllat que s'ha produït en aquests casos, la pèrdua del significat col·lectiu, ha estat explicat de diverses maneres que intentarem de resumir seguidament.

Ja fa temps, Jud (1908, pàg. 85) explicà que els arbres que creixen arbustivament, i els matolls i plantes petites que creixen en agrupació no es presenten en la consciència dels parlants com a unitats sinó com a col·lectius de manera que sovint en una llengua o dialecte no hi ha un nom per a la planta sola sinó només per al conjunt. La impossibilitat de distingir cada planta d'entre el conjunt que creix com a massa és el que fa viable el pas de col·lectiu a nom de planta.

Aquesta explicació és la que es repeteix habitualment per certs noms de planta formats amb el sufix -ARIUS i que havien estat originàriament col·lectius; així en el FEW: "Im Norden ist sie [BRUCARIA] aber schon ganz früh zur Bezeichnung auch der einzelnen Pflanze geworden, was sich leicht durch deren massenhaftes Auftreten erklärt" (FEW I 558b). Igualment, amb una explicació més viva, Coromines: "*FILICARIA ... passà a aplicar-se també a una planta sola, pel caràcter embardissat i emmatat dels llocs on creix més sovint aquesta herba, i per la naturalesa enredada i rossegadissa que sovint té ella mateixa, que fa ben difícil de distingir quan n'hi ha una de sola i gran, o bé moltes de juntes" (DECat s. v. falguera).

Baldinger (1950, pàg. 235) en parlar de la tendència a la descol·lectivització de certs col·lectius, observa que això afecta també els noms de les plantes, especialment les plantes herbàcies que creixen en un lloc en grans masses, com és el cas de la falguera ⁴⁰.

El procés que converteix els col·lectius d'aquest tipus de plantes (formats amb diversos sufixos) en els noms mateixos de les plantes es repeteix de manera periòdica. El llatí formà un col·lectiu de FILIX amb la forma FILICTUM (documentat ja en Pal·ladi); els reflexos de FILICTUM poden

---

⁴⁰ - "Dieselben beiden einander entgegenwirkenden Tendenzen --das Bedürfnis nach einer kollektiven Ablt. und die Tendenz, diese kollektive Ablt. mit dem Grundwort wieder zu identifizieren-- treten auch bei gewissen Pflanzenbezeichnungen in Erscheinung, speziell bei Kräutern, die an einem Orte in grosser Masse vorkommen, wie es zum Beispiel beim Farnkraut der Fall ist" (el subratllat és nostre).

conservar en algunes zones de la Romània el sentit col·lectiu, així Baldinger assenyala un nom apel·latiu falets a Poschiavo o també en els topònims grisons ressenyats per Schorta (1988, pàg. 17), per exemple un Plaunca Faletga a Disentis. Però en altres zones de la Romània aquest col·lectiu originari ha passat a designar la planta; això és així per exemple en castellà, on helecho és el reflex del col·lectiu FILICTUM, per bé que ja es troba documentat des d'antic només en el sentit de 'falguera' i mai en sentit col·lectiu (vegeu també altres exemples del mateix traspàs de significat en altres llengües en el DCECH, s.v. helecho).

Aquest és el mateix procés que s'ha repetit amb un altre derivat d'aquest mateix nom de planta, però amb un sufix col·lectiu diferent, -ARIA. Així en francès o en català els derivats de FILICARIA han passat majoritàriament a designar la planta, per bé que en certs dialectes de la Gal·lo-romània els reflexos d'aquesta forma llatina tinguin encara un significat col·lectiu. També conserva el significat col·lectiu el felgarias que apareix en el diploma del rei Siló d'Astúries de 775 (castros ducs quum omne prestacione suam, montibus et felgarias, parietes qui ivi sunt) i igualment el gallec filqueira té el valor de 'lugar abundante en helechos' (DCECH, s. v. helecho) però en altres zones de la Romània ja s'ha completat el procés de descol·lectivització i els derivats en -ARIA signifiquen només 'falguera'.

3.- El sufix -ARIUS -ARIA en la fitonímia catalana

Aquí cal comentar diversos aspectes del sufix -ARIUS / -ARIA en la fitonímia catalana. La cosa és relativament complexa perquè hi ha diversos problemes associats amb aquest sufix; així el problema no és únicament que certs mots ja formats amb -ARIUS hagin perdut el seu significat col·lectiu i hagin passat a designar el nom de la planta simple, sinó que, a més, i com a mínim en territori català, el sufix ha perdut totalment la seva capacitat productiva com a creador de col·lectius vegetals.

Avui el sufix -er / -era no té la capacitat de formar col·lectius vegetals; no solament no és productiu sinó que el nombre de mots en -er / -era que presenten aquest significat és extraordinàriament reduït: pròpiament col·lectius són vinyer, que en el DGLC és definit com a "vinyar", i alquer "clap d'algues". El mot verger, com l'antic verdequer, pot ser considerat com a col·lectiu, bé que se n'hagi perdut la consciència en ser difícilment associable amb l'adjectiu verd.

En canvi no són pròpiament col·lectius els mots rovellonera i tofoner que no signifiquen 'indret on hi ha molts rovellons (tòfones)' sinó 'indret on es fan (es crien) rovellons (tòfones)', indiquen, per tant, més aviat productivitat que no pas col·lectivitat. L'adjectiu blader -era, en sintagmes com terra bladera, indica una cosa del tot semblant, "que produeix blat".

No té tampoc un significat pròpiament col·lectiu el nom canamera 'camp sembrat de cànem'. El significat d'aquest mot resulta ben excepcional perquè, tractant-se de noms de plantes de conreu, els substantius en -era signifiquen, sempre segons el DGLC, una altra cosa: o bé la planta com bledera, ravenera, carxofera, o bé la persona relacionada amb la producció o el comerç de la planta com blader, carder, o encara el lloc on es guarda el producte com garrofera ⁴¹.

Això és tot, o gairebé tot; potser una recerca més exhaustiva ens donaria algun altre mot més que, format amb el sufix -er /-era indiqués col·lectius vegetals. Aquí ens hem d'acontentar de citar alquer i vinyer i assenyalar la pèrdua efectiva de productivitat d'aquest sufix en aquest sentit en l'actualitat.

No obstant, del que diu Coromines en diversos llocs del DECat, sembla que es podria observar una certa persistència d'altres formes de col·lectius en -er -era. Ara bé, aquests casos generalment s'exemplifiquen amb topònims; així (s.v. falguera) "col·lectiu +falquer que apareix sovint entre Vallespir i Albera (Camp del falquer, pujant del Portús cap a l'Albera, p.ex.)"; (s. v. faig) "a Boí faiera ...: La Faiera Gran, un dels grans boscos de la Vall de Sant Nicolau", (s.v. ginesta) "a l'Alt Vallespir en diuen un ginester (vessant cobert de bàlecs, Prats de Molló, 1969)". Altrament també apareixen com a apel·latius fonollera "fonollera és el col·lectiu a l'Empordà ... mentre que

---

⁴¹ - Si passen a noms no relacionats amb les plantes el resultat és semblant; ni abellera, ni conillera, no són col·lectius.

fonollera és la planta de fenoll en el Maestrat" (DECat s.v. fonoll). Segons el DCVB ortiquer és el 'lloc on abunden les ortigues', localitzat a Girona. Als mots vinyer i alquer del DGLC s'hi poden afegir, doncs, els d'àmbit geogràfic més restringit: falguer, qinester, faiera, fonollera, ortiquer.

Factors diversos han d'haver contribuït a aquest procés de pèrdua de productivitat com a col·lectiu del sufix -ARIUS / -ARIA; en primer lloc cal observar que aquest sufix té avui en dia en català una càrrega semàntica ja molt gran tal com hem assenyalat a l'inici d'aquest capítol. Cosa que pot haver contribuït a que el sufix perdés la seva capacitat de formar col·lectius vegetals; també ha d'haver incidit particularment en aquest aspecte el fet que una de les funcions pròpies d'aquest sufix sigui, unit a noms de fruits, la de crear noms d'arbres i plantes productors d'aquest fruit. Quan en català aquest sistema passà a ser el preferit per a formar noms d'arbres fruiters i substituï altres sistemes antics⁴², la funció d'-ARIUS com a col·lectiu esdevé gairebé impossible a causa de la confusió que hauria provocat el fet que un mot com, per exemple, codonyer, pogués significar tant l'arbre (com avui) com un col·lectiu format sobre el nom arcaic de l'arbre codony. Ja hem comentat més amunt la confusió que això pot provocar en la interpretació del que diuen els documents més antics. Aquesta pèrdua de capacitat productiva d'-ARIUS com a col·lectiu s'ha d'haver produït en una època realment antiga, ja que molt aviat, des d'època preliterària, s'observa la tendència a crear noms d'arbres fruiters amb el

---

⁴² - Per al sistema arcaic de designació dels arbres fruiters i la seva repercussió en la toponímia vegeu Bastardas - 1988.

sufix -ARIUS: en un document de 875 (Santa Maria d'Arles) ja es fa menció de kastagnarios et noqarios et alios diversos arbores (Bastardas - 1988, pàg. 284). Per això, en general, els topònims on el sufix -ARIUS -A designa un col·lectiu vegetal, s'han de considerar de formació antiquíssima.

De totes maneres hi ha encara altres coses que contribueixen a complicar més la història d'aquest sufix. En català hi ha efectivament alguns noms de plantes que es poden explicar com a antics col·lectius en -ARIUS; aquest seria el cas de falquera que hem comentat anteriorment, però d'altra banda també sembla que en català s'observa una tendència a l'extensió del sufix -er / -era en noms de plantes. Aquí hi ha exemples diversos i de cronologia variable.

Així podem observar que amb el nom de planta romequera ha succeït el mateix que hem comentat per falquera: tal com comenta Coromines (DECat. s.v. romequera) el mot a la base d'aquest fitònim ha de ser *RUMICARIA, originàriament col·lectiu i convertit en el nom de la planta per la dificultat en distingir una planta sola del conjunt. Però en canvi no és tan clar el mateix procés amb altres plantes. La planta que actualment s'anomena gavarrera havia estat designada en època arcaica com a gavarra tal com ho mostren per exemple els seus derivats en la toponímia (Gavarret, Gavarrós), de fet, el nom simple es documenta, encara que molt esporàdicament, el segle XIV però actualment ha desaparegut pràcticament substituït per la forma en -era (l'única que apareix en el DGLC). Aquí el procés de substitució sembla més tardà que el de falquera o romequera.

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

Igualment en altres plantes, com el bruc, l'aparició de formes en -era substituint les simples sembla un procés tardà i encara no acomplert del tot. Bruguera apareix definit en el DCVB com a "1. Nata de bruc / 2. Lloc poblat de bruc (Conflent, Olot)"; el DGLC defineix el mateix mot com a "Nata de bruc / V. bruc" i s.v. bruc es dona bruguera com a sinònim de les subespècies Erica multiflora i Erica scoparia però no de l'Erica arborea; finalment el DLC defineix bruguera com a "1. Bruc / 2. Brugerar". El DECat (s. v. bruc) parla de bruguer i bruguera solament com a col·lectius. De tot això sembla que cal concloure que hi ha en aquest cas una tendència a usar el primitiu col·lectiu per a designar la planta, però de cap manera s'ha acomplert el procés de substitució del nom simple pel col·lectiu, com ha passat en francès on bruyère ha substituït el fr. ant. brui. En tot cas és clar que la forma simple, bruc, es manté perfectament viva per a designar la planta, especialment quan forma part de sintagmes com arrel de bruc o flor de bruc, i que la forma en -ARIA segueix designant el col·lectiu, si més no en certes zones de parla catalana, però en alguns casos ha passat a designar també la planta. Només podem parlar d'una certa vacil·lació en l'ús del mot bruguera.

En altres nom de planta pot observar-se aquesta tendència en l'extensió de la utilització del sufix -er /era associat a noms de plantes. Així en el DGLC apareix el mot llentisciera definit com a "llentiscler", també ginebrera definit com a "ginebre" o qinestera "mata de ginesta". D'aquestes, qinestera i llentisciera apareixen en el DCVB i també ginebrera, localitzat en el dialecte valencià, a costat de la forma masculina ginebrer, localitzat a Ponts. Segons

això, les parelles de mots llenticle / llentisclera, ginesta / ginestera i ginebre / ginebrera (-er) serien sinònimes; tanmateix en el català central, com sembla indicar el DECat, es fa una distinció entre ginestera, la planta, i ginesta, la flor; també la ginebrera és una planta de fruit útil, el ginebró, cosa que pot justificar la formació en -ARIUS. En tot cas el que sembla clar és que per a totes aquestes formes sufixades existeix el corresponent nom de planta simple que és, en les obres lexicogràfiques normatives, el preferit; les formes sufixades semblen creacions analògiques més modernes⁴³. Paral·lelament Joan Veny (1988, pàg. 16 i mapa) recull la variant hedrera del mot català occidental hedra on apareix també un sufix -ARIA afegit sobre el model d'altres fitònims.

Potser és encara més notable el fitònim freixera que el DCVB i el DECat es recullen com a forma dialectal per a designar l'arbre que habitualment s'anomena freixe. Cal concloure, doncs, que hi ha una certa tendència a la creació analògica de noms de planta en -er / era.

Ara bé, que el sufix -ARIUS / -ARIA servia per a formar col·lectius en llatí vulgar tardà en el territori que serà el domini del català o, si es vol, en el proto-català ens ho indica no solament el fet que alguns noms de planta han de procedir de col·lectius vegetals amb aquest sufix, sinó sobretot la toponímia.

---

⁴³ - El cas del llorer, arbre de fruit i flor sense nom específic, substituït de l'antic llor, és excepcional; em sembla que cal descartar el seu origen com a col·lectiu; és més aviat producte d'una propagació de la desinència -er pròpia dels arbres fruiters.

4.- El sufix -ARIUS com a col·lectiu en la fitotoponímia catalana

Centrant-nos en la toponímia, sembla que cal partir de la base que les formes de fitotopònims amb els sufixos -ARIUS o -ARIA, fins i tot els que actualment corresponen a noms de planta, han de correspondre més aviat a col·lectius⁴⁴. És a dir, davant d'un topònim com Esparrequera (Baix Llobregat) sembla més lògic de pensar que es tracta d'un col·lectiu de la planta que avui en dia es coneix com esparrequera més que no pas que el topònim vingui motivat per la presència d'una sola d'aquestes plantes que són, de per si, insignificants.

Aquesta observació, però, s'ha de matisar amb la constatació que fèiem en el primer capítol (punt 2.2.2.) que és possible la utilització del nom simple del vegetal per a designar un col·lectiu. En principi, i si més no teòricament, tan possible és que Ginestera sigui un col·lectiu en -ARIA del nom de la planta ginesta com que representi el nom simple de la planta, format amb aquest sufix, i pres com a col·lectiu. Aquí s'ha d'observar cada cas en particular, especialment pel que fa a la cronologia de les formacions toponímiques i apel·latives, per decidir-nos en un o altre sentit.

D'altra banda, partint de la funció del sufix -ARIUS / -ARIA com a col·lectiu es podrien explicar alguns fets que havien creat una certa discussió entre els estudiosos. Així

---

⁴⁴ - Vegeu no obstant la possibilitat que hem comentat en el punt 2.2.2. del capítol 1 que el nom simple d'una planta formi topònims.

per exemple no sembla satisfactòria l'explicació dels noms dels diversos rius que s'anomenen Noquera basada en el nom simple de l'arbre. No sembla que sigui clar per què un riu ha de rebre el nom d'un arbre sol i encara menys per què hi hauria aquesta tendència a donar aquest nom precisament a diversos rius. Per això s'han proposat altres hipòtesis etimològiques per aquests noms com la de Montoliu (MONTOLIU - 1922). Sense voler pronunciar-nos de cap manera sobre aquesta qüestió, les dificultats serien menors si consideréssim que en aquest topònim el sufix és una marca de col·lectiu i no del nom simple de l'arbre.

Una altre aspecte que cal tenir en compte, és la possibilitat que, vist des d'una perspectiva diacrònica, es produeixin confusions o substitucions entre els sufixos femenins -eda i -era. Efectivament, les dues terminacions són prou acostades en la seva forma com per possibilitar aquestes confusions i d'altra banda el sufix -eda no és productiu en una zona prou gran del català (encara que per la seva presència en la llengua normativa potser pugui ser reconegut passivament per molts parlants); en aquestes zones fàcilment podia ser substituït per un sufix -era que sí que era viu i productiu en diversos camps semàntics. Així per exemple, Xavier Arderiu en estudiar els topònims de Sanaüja (La Segarra) (BSO 42, pàg. 22) comenta a propòsit del nom d'una peça de terra que s'anomena Les Aureres que es pot haver originat d'un Albereda, pronunciat au- tal com és propi d'aquesta zona, amb un procés del tipus Aubereda > Aubreda > Aureda > Aurera. L'últim pas d'aquesta cadena evolutiva només es pot explicar mitjançant una substitució de sufixos.

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

Passem ara a comentar els topònims basats en un col·lectiu vegetal en -ARIUS. En aquest comentari particularitzat de topònims amb el sufix col·lectiu -ARIUS ens hem limitat a comentar gairebé únicament aquells casos on sembla que el col·lectiu és més evident. Això és així particularment quan a la base del topònim hi ha un fitònim que designa una planta relativament petita o una mata, i quan el topònim es presenta en una forma de singular. En altres casos, quan hi ha un nom d'arbre i quan el topònim és un plural, és ben difícil de determinar la funció del sufix -ARIUS (com a col·lectiu o com a formant de noms d'arbre). Per això hem renunciat a analitzar topònims com Les Oliveres⁴⁵; hem mantingut, però, codonyers (sense article) per tal de donar una mostra dels problemes que presenta la interpretació d'aquests topònims.

ARGELAGA IJERS

En un document original d'Urgell de 935 apareix com a nom comú el derivat en -ARIUS del nom de planta argelaga (mot d'origen pre-romà):

---

⁴⁵ - Descartem també Alborner; en el GMLC s'indica que el mot alborner que apareix en el Liber Antiquitatum de la Catedral de Barcelona és un possible error de còpia per albornar (mot que correspon a un col·lectiu botànic que mencionem en el capítol 7):

1028 L'Antiq. II 11, f. 40 (Mas 436): qui
affrontat hec omnia ... de meridie in strada publica,
de occiduo in terra de Bonefilio uel in ipso alborner

935 (orig.) Baraut, DocUrgell 95 (Urgellia 2, pàg. 71): et insuper dono ad Sancte Marie Sedis ipso bosco qui est prope Pallarols cum omnibus argelagariis uel surusculariis et boxedariis cum terminis et affrontationibus eorum

El Pallerols mencionat ha de ser Pallerols del Cantó (municipi de l'Alt Urgell). El català argilaquer continua viu com a apel·latiu.

Com a topònim apareix en diverses comarques; n'és mencionat un a l'acta de consagració de la Seu d'Urgell com a parròquia del "pagus" del Berguedà:

ca. 860 Baraut, ActCUrgell 2, pàg. 52. Acta de consagració de Sta. Maria de la Seu d'Urgell: Igitur tradimus atque condotamus omnes parrochias Bergitanensium pagum ... seu eciam Fococuruo et Spinalbeto uel Villaosyl atque Argilageros

Un altre apareix en un testament de Seniofred, sacricustos, de la Seu, amb molts alous a l'Alt Urgell:

1037 Baraut, DocUrgell 502 (Urgellia 5, pàg. 43). Testament de Seniofred: pecia de terra quem habeo in Banat superiore et ipsas meas vineas quem habeo in Argilagers

1042 Baraut, DocUrgell 544 (Urgellia 5, pàg. 79). Publicació sacramental del testament de Seniofred: pecia de terra quem habebat in Banate superiore et ipsas vineas quem habebat in Argilagerus (per -eriis?) qui ille aueniunt per comparacione

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

Argelaquer és el nom d'un municipi de la Garrotxa, mencionat ja en el segle X (vegeu BALARI - 1899, pàg. 189 i GMLC, col. 152, 25):

982 DipCarol I, pàg. 173, 12: in comitatu Bisuldunensi ... alodem qui dicitur Iouo et Argelagarios

1004 (Besalú) VViage XIII 23, pàg. 259: parroechias de Torteliano et de Argelagario

Un altre és mencionat a Tàrrrega (Urgell):

1184 CSCugat III 1153, pàg. 297: in comitatum Minorise, infra terminum castris de Tarrega ... Et quarta pecia terre quod est in Argelagers

BEDOLLERA

El col·lectiu en -ARIA del nom d'arbre bedoll sembla haver deixat pocs rastres en la toponímia catalana: en el DCVB apareix aquest nom com a nom que designa una partida de terra situada al terme municipal de Cerc (Alt Urgell); s'ha postulat el mateix origen per el topònim Budellera que apareix en el terme de Vallvidrera (Barcelonès) que hauria estat modificat per un procés d'etimologia popular, però aquesta explicació no es satisfactòria des del punt de vista botànic per tal com el topònim es troba en una àrea on no es troba el bedoll (MASCLANS - 1981).

COL·LECTIUS DE BRUC

Els col·lectius en -ARIUS i en -ARIA del nom de planta bruc són extraordinàriament ben documentats en el baix llatí català tant com a nom apel·latiu com a topònim. Avui en dia continuen essent avui molt abundants en la geografia catalana els topònims formats amb aquesta base i tant Bruquera com Bruquer són cognoms.

Bruguer

Recollim a continuació alguns dels exemples d'aquest nom que apareixen en el GMLC:

918 ACVic c. 6, nº 563: affrontat ipsa terra culta: de parte orientis in terra de Bellello et de meridie similiter uel in ipso brugario

965 CSCugat I 78, pàg. 66: in comitato Barch., in terminio de Aqualonga ... Et affrontat ipsa uinea ... de oriente in torrente, de meridie in ipso brugario, de occiduo et de circi in ipsos torrentes

990 CSCugat I 247, pàg. 208: in terminio de Cerdaniola, in valle de Codonarios. Affrontat ipsa terra: de parte orientis in ipso brugario, de meridie in terra de Seruo Dei

1000 (Besalú) Marca ap. 148, col. 956: et in Berregar casa cum curte et terras et oliuarias et ipsas uineas de Fredilis, cum ipso boscho et cum ipso bruguerio

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

1027 Marca ap. 200, col. 1040: et ipsos hortos de Capellada cum ipso stagno et ipso brugero cum ipsa mata de bosco quae ibidem est.

1028 LAntiq. II 111, f. 40 (mas 436): uindimus uobis ... terras cultas et eremas et cum multum genus arborum... simul cum ipso brugario exceptus ipso ciresario nostrum proprium quod habemus in comitatu Barchinonense

1030 ACA Ramon Berenguer I n° 68: uindo uobis alaudem ... cegias, hortis et hortilibus, ... arboribus diuersi generis fructuosis uel infructuosis, garricis et brugariis, torrentes et uallibus ... in comitatu Barchinonensis in loco quem dicunt ad ipsas Valles

1062 CSCugat II 628, pàg. 293: et affrontat predicta casa cum suo predicto alodio: de parte circi in brugario de Ricildis.

1064 (St. Martí Sacosta) Rius, AST 4 (1928), pàg. 362: et ad Gerallum Eldrici dimitto ipsa compra de terra cum brugario et cum ipsa planta quam emi de Ermengats

1078 (St. Martí Sacosta) Rius, AST 4 (1928) XV, pàg. 369: et sunt XV mansos cum omnibus illorum pertinentiis cum pratis, pascuis, siluis, arborum diuersis generibus, omnia et in omnibus, quantum dici et nominari potest, et cum ipsis brugariis et ipsas III condaminas

En tots aquests casos sembla ser clarament nom apel·latiu, però el mot el trobem també usat com a topònim, designant un lloc a l'Osona:

982 Junyent DipVic 496, pàg. 417: et est hec omnia in comitatu Ausone, in terminio de Savasona in locum que dicunt Petrafita vel in Tavernoles.

... Et ipsa vinea afrontat: de oriente in vinea de Valirano vel eredes suis, de meridie in rocha fundata de ipso Bruchero, de occiduo in ipsa strada vel in ipso torrento, et de circi in vinea de me comparatore

990 Junyent DipVic 552, pàg. 472: in comitatu Ausona, in apendicio de Sancti Laurentii, in locum que dicunt Vilatorta et in ipso Cheiro. Et afrontat ipsum alaude quo modo superius scriptum est: ... de circi in ipso Brugario vel in eius aliancentias

En plural Briguers és també topònim: un llogaret de Gavà (Baix Llobregat) i un caseriu a Maià de Montcal (Garrotxa) tenen aquest nom.

Bruguera

El femení en -ARIA, col·lectiu de bruc, el trobem també com a nom apel·latiu en documents també recollits pel GMLC:

1107 ACA Ramon Berenguer III, nº 102: in comitatu Ausona, in apendicio Sancti Vincentii de Prads, in locum uocitatum ad ipso cher. Affrontat autem hec omnia a parte orientis in ipsa brugera.

Però apareix també com a topònim en llocs diversos; en el document següent sembla ser el nom d'una vil·la al terme del Domeny (actual municipi de Sant Gregori, Gironès):

922 DipCarol. II, pàg. 130: in comitatu iamdicto Gerundensi, villare Dominium et villare qui fuit Cadabogii qui vocatur Brugaria

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

Bruguera és també el nom d'un poble situat en el municipi de Ribes del Freser (Ripollès). Sembla fer referència a aquest lloc el següent document de Vic:

970 Junyent, DipVic 403, pàg. 334 = Udina, La succ. testada 15, pàg. 163: In primis ad domum Sancte Marie in Riopullo ipsum aulode meum quod abeo in Aquacia et in Fuliosa et in Brugaria propter remedium anime mee et ienitori meo

Potser la villa Bruquera mencionada en els següents documents no fa referència al mateix lloc:

1041 Baraut, DocUrgell 534 (Urgellia 5, pàg. 70). Testament de Guillem Bernat: id sunt in chomitatu Ceritania vel in locos que vocant villa Eveg vel in eius aiacenciis sive in villa Pallerols aut in villa Ger sive in Less vel in villa Traversseras aut in villa Tosos sive in villa Exenga et in villa que vocant Bruquera.

1051 Baraut, DocUrgell 643 (Urgellia 6, pàg. 28). Publicació sacramental del testament anterior: id est in comitatum Ceritania in villa que vocant Eveg et in Al vel in eius aiacencias sive in villa Pallerols aut in villa Geri sive in villa Less aut in villa Tosos sive in villa Exenia et in villa Bruquera.

En el GMLC es mencionen els següents com a passatges de documents on Bruguera apareix com a apel·latiu.

1002 ACA Ramon Borrell nº 60: in terraine Terraza in locum qui dicunt Hcastelare ... afronta ipso molindino ... de parte circi in ipso prato qui est in comune, de oriente in ipsa brucharía que est similiter comune

1052 CSCugat II 595, pàg. 263: et ipsum alodium de Castelar habet affrentaciones ... de meridie in ipsa strada Terraces siue in ipsa brugera, de occiduo in ipso pugo de Castellar

1189 ACA Alfons I, nº 530: infra terminos Terracie et de Castelar ... A meridie in ipsa strata que uocatur mulnera sive in ipsa brugera et in terra uestra.

Ara bé, cal comentar que actualment existeix un caseriu a Castellar del Vallès (Vallès Occidental) que s'anomena Bruquera; possiblement facin referència a aquest lloc els documents que hem citat.

En plural és el nom d'una vil·la a Rifà (actualment al municipi de Vilamajor, Vallès Oriental).

941 CSCugat I 20, pàg. 21: in comitato Barch. in Vallense vel infra termine de villa Riffa ... de partes circi in terminio de villa Brucarias et de oriente in terminio de Villa Maiore

972 CSCugat I 98, pàg. 80: in comitatum Barc., in Valense publice vocatum Villa Ripha ... Afrontat ... de circio namque in terminio de Brugarias

També deu fer referència al mateix lloc el següent document on el topònim apareix repetidament:

c. 950 Mundó, St. Pere de Vilamajor: In primis concessit predicto uiro Ouasio modiatia .i. de uinea in Brugarias ... et concessit Seniofredo uineale .i. in Brugarias ... [passim]

Bruquera és un topònim molt repetit: hi ha diversos llocs amb aquest nom al Gironès, l'Empordà i la Garrotxa a més de moltes masies que duen aquest nom (vegeu les localitzacions que en dóna Badia (1951, pàg. 531 mapa).

CASTANYERA

El mot castanyera, que apareix en el següent document de Vic, sembla referir-se, pel context on apareix, a un bosc de castanyers:

921 ACVic, c.6, nº 208: uindimus hec omnia
... in ipsa ualle Ausone ... exceptus ipsa
kastagnaria qui est super ipsos domos de Eldeberto

El GMLC ho interpreta així i això sembla encertat tenint en compte també que el nom de l'arbre és normalment masculí: el femení castanyera com a nom d'arbre es localitza a Gandia i Campello en el DCVB i el DECat també indica que "a la muntanya del Sud de València" es diu castanyera i afegeix, a les localitzacions del DCVB, la de Carlet. Seguidament en el DECat es conjectura que potser això també sigui així a Cerdanya i menciona un topònim Font de la Castanyera a Enveig afegint "ignoro si allà no tingué més aviat et sentit de 'castanyeda'". Aquesta última possibilitat sembla la més lògica especialment tenint en compte que no sembla possible de documentar des d'antic un femení en -ARIA com a nom de l'arbre (al GMLC només es donen exemples masculins per a designar l'arbre).

CODONYERS

El lloc anomenat Codonyers (sense article), situat a Cerdanyola (Vallès Occidental) apareix mencionat des del segle X; en el GMLC es recullen els exemples següents:

990 CSCugat I 247, pàg. 208: Et est ipsa terre in comitatu Barchinone, in terminio de Cerdaniola in valle de Codonarios. Affrontat ipsa terre: de parte orientis in ipso Brugario

990 CSCugat I 260, pàg. 219: et est hec omnia in comitatum Barch. in terminio de Cerdaniola in locum que dicunt Codonarios

1047 CSCugat II 590, pàg. 258: pecia i de terra, qui est in Codonarios vel ad ipso guadello

En el GMLC sembla indicar-se que es tracta més aviat del nom de l'arbre que no d'un col·lectiu; el fet que aparegui en plural reforça aquesta hipòtesi. Hem volgut citar, però, aquest exemple com a mostra dels problemes que pot plantejar la interpretació de topònims d'aquest tipus. Volem citar també el topònim La Codonyera (Matarranya), documentat des del segle XIII (el 1280, cf. COROMINES - 1965 II, p. 81). El fet que el nom de l'arbre sigui sempre masculí fa pensar que el femení, com el cas de castanyera és un col·lectiu.

COSCOLLERA

El col·lectiu en -era de coscoll (llatí CUSCULIUM) apareix en un document d'Urgell en una enumeració dels alous de Santa Maria de la Seu d'Urgell a Oliana (Alt Urgell):

segles XI-XII Baraut, DocUrgell 1358
(Urgellia 9, pàg. 181): Et ad ipsa cabana de
Uliana terra .i. et transit Rexa et de alia parte
affrontat in ipsa Coscolera

Actualment retrobem el topònim en un altre lloc, força distant del que comentem; Coscollera és el nom d'un paratge a Santa Maria de Meià (municipi de Vilanova de Meià, a la Noguera).

Un altre lloc és mencionat en un document de Sant Cugat del segle XII:

1131 CSCugat III 915, pàg. 103: Damus ...
ipsam pareiadam que est ad ipsum pla de Palaod ad
ipsam Choscoieram

Encara un altre topònim format sobre coscó, variant de coscoll, apareix mencionat en el DECat: Coscoera és un lloc del Ribagorça, segons Coromines que hi assenyala la caiguda de la -n- intervocàlica pròpia d'un tractament "bascoide" (DECat s.v. coscoll).

ESCOBERS

El lloc anomenat Prat d'Escobers apareix en un document original d'Urgell del segle XII com a terme de Meià (Urgell):

1125 (orig.) Baraut, DocUrgell 1370 (Urgellia 9, pàg. 190): in termino de Mediano apud locum que vocant Pratum Descobers ... qui est in Medianensi termino pretaxato apud locum iam dictum Pratum de Escobers

Es tracta d'un col·lectiu del mot escoba 'bàlec' (llatí SCOPA).

ESPARRAGUERA

Com en el cas de falguera, que comentarem tot seguit, els topònims Esparraguera presenten una coincidència amb el nom de la planta en la llengua actual. Ja hem comentat però en la part introductòria d'aquest capítol que el nom actual d'aquesta planta procedeix d'un antic col·lectiu. Sembla, doncs, que els topònims amb aquesta forma han de ser interpretats com a col·lectius:

La font d'Esparraguera que apareix en el següent diploma carolingi es situa a Sant Llorenç del Munt:

871 DipCarol I, pàg. 177: et in eodem comitatu, montem Sancti Laurenti cum basilica in honorem Sancti Laurenti eiusdem fundata, cum villare et fonte vocabulo Sparagaria

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

---

993 Junyent, DipVic 571, pàg. 487: donamus
... castros ... et ipsum que nuncupant Sparagaria
cum suis edificiis

Esparraquera (municipi del Baix Llobregat i antic casal
a Sora, Osona) és topònim no gaire repetit. La variant
Esparequera és l'etimològica (cf. llatí SPARAGUS)

ESPIGOLER

El topònim Espigoler, aparentment format sobre el mot
espícol (llatí tardà SPICULUM), apareix com a nom d'un lloc a
Fontanet (llogaret del municipi de Cabó, Alt Urgell):

1084 Miret, Organyà 128, pàg. 532: in villa
Fontaned ad ipso spigoler et abet afrontaciones

ESTEPERA

El topònim Estepera (col·lectiu del català estepa,
d'origen discutit) apareix en el segle XI com a nom d'un lloc
a Caldes:

1052 ACA RBerenguer I nº 128: in vallense
infra termine de calidas ad ipsa estepera in locum
que dicunt Paladellos in Oiivellas

Un lloc homònim apareix documentat a inicis del XIII a Pedret:

1211 Marquès, Roses 16, pàg. 42: tres campos
... quos habeo in parrochia Sancti Stephani de

Petreto ... Alter campus terminatur ad oriente in campo de Steparia

FALGUERA

Co : hem comentat més amunt er la introducció d'aquest capítol i fent referència al topònim Esparraquera els topònims amb la forma Falquera han de descansar en col·lectius, ja que el mateix nom de planta procedeix del col·lectiu.

Es topònim molt repetit:

922 (orig. precepte) DipCarol I, pàg. 149: in pago Gerundensi ... uilla Fonsedic ... Felcarias etiam cum Quertiano

971 (orig.) Baraut, DocUrgell 161 (Urgellia 2, pàg. 113): una sorte de terra in comitatum Orgello, in valle Castro Leoni, in apendicio Sancti Iulianii ad ipsa Felgera

999 (orig.) Baraut, DocUrgell 266 (Urgellia 3, pàg. 97): Donamus ... ad domum Sancte Marie alodem nostrum proprium qui est in Castelone aut in Subsagar cum termines eorum et in villa que dicitur Oliva et alia que dicitur Laurtone, cum Domenio et cum Felgera

1000 (1002) (orig.) Baraut, DocUrgell 267 (Urgellia 3, pàg. 98): alaudem nostrum quem habemus in comitatum Urgellitano ...et est haec omnia supradicta in locum que dicunt Castellone et in Subsagar ... et insuper in uilla que dicitur Oliua et alia que dicitur Laortone, cum Domingo et cum Felgera et cum Orteze

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

1042 LAntiq. III 297, f. 113 (Mas 551): et
affrontat ipsas casas .. et modiatas duas de
terras, de orient in ipso torrent que dicunt
Felgera

En el següent passatge felqueras sembla usat com a
pretopònim, en el sentit que el lloc és designat així d'una
manera circumstancial a causa dels falguerars existents.

1067 ACA Espiells, núm. 2: in chomitatum
Gerundensem vel infra terminos Espidels, in locum
que vocitant ad ipsas felgeras

Sembla en canvi usat com a nom apel·latiu en els
següents llocs:

925 MNHistoricas XI, ap. 25, pàg. 121: Et est
ipsa una uinea in terminio Flociano, in loco que
dicunt Congusto ... affrontat unus campus in ipsa
Isola, de parte horientis in terra de filios
Guifredi condam, et habet dextros .CCCX., de
meridie in ipsa felgaria et habet dextros .XII. et
passo.

925 MNHistoricas XI, ap. 25, pàg. 121: in
terminio Molletello campo uno ... de parte circi
affrontat in ipsa felgaria et habet dextros .vii.

947 (Ridaura) MNHistoricas IV, ap. 18, pàg.
230: de occidu: affrontat in ipsas falgarias

Per la distribució dels topònims moderns amb aquesta
base (Falquera (-es), Folquera (-es) i Foquera (-es)) vegeu
l'article de Badia (1951, pàg. 533 mapa). L'evolució de la
sí·l·laba inicial ve donada per la presència de la -l-
implosiva (vegeu per això les explicacions que en donen Badia

(1951, pàg. 534) i Coromines (DECat. s.v. falguera). Folqueroles (Osona) que cc.aentem en el capítol 9.1. és un diminutiu del nostre col·lectiu.

FENERS

Feners, derivat del llatí FERUM 'fenc' és, molt clarament, un col·lectiu. La documentació com a topònim més antiga que n'hem recollit fa referència a un lloc a Argolell (Alt Urgell):

924 (orig.) Baraut, DocUrgell 86 (Urgellia 2, pàg. 66): in territorium Orgellitano, in apendicio de villa Orgolello vel in suas agacencias, in locum que dicitur Lucano; qui in frontat ... et de alia in ipso capureo qui di[citur] ad Feneros

Feners és topònim repetit (hi ha llocs així anomenats a la parròquia d'Andorra la Vella (El Fener), al municipi d'Enveig (Alta Cerdanya) al municipi de Saldes (Berguedà)). També al municipi d'Anserall (parròquia de Calbinyà, Alt Urgell) hi ha el veïnat de Feners que mencionen els documents següents:

1012 (orig.) Baraut, DocUrgell 324 (Urgellia 4, pàg. 39). Butlla de Benet VIII: Calbitiano cum finibus suis et Feneris cum finibus suis.

1038 (orig.) Baraut, DocUrgell 513 (Urgellia 5, pàg. 54): in comitatum Orgello in apendicio de Somunte, in locum que dicitur in Somunte. Et abet afrontaciones de .i. parte in flumen Segor et de alie in Kalvizigano et de .iii. in Feneros.

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

1077 Baraut, DocUrgell 914 (Urgellia 7, pàg. 45): in apendicio de Lenzirt ... Hec omnia abet afrontaciones a parte orientis in prato Adallo sive in ipso rivo de Munistrol, a parte meridie in flumen Sigeris, a parte occiduo in Feneros, a parte vero circi in Bollariz

El següent exemple és un lloc situat a la vall de Lavansa:

1032 (orig.) Baraut, DocUrgell 451 (Urgellia 4, pàg. 154): ipsum nostrum alodem de Terrers et ipsum Ruxol et Ortonis et Pheners et ipsa Macana

En el capítol 9.1. comentarem el diminutiu Feneroles.

FONOLLERES

Fonolleres és el nom d'un poble situat al municipi de Granyanella (Segarra). El lloc és mencionat des de finals del segle XI (vegeu TURULL - 1991, pàg. 169-170).

El mateix lloc apareix també en una limitació del castell de Canons a Sant Donat de Sedó (municipi de Torrefeta, la Segarra) i observem que també apareix com a cognom d'un dels personatges que signen el document:

1120 Baraut, DocUrgell 1323 (Urgellia 9, pàg. 151): kastrum unum quod vocatur Cannons et est in comitatu Urgelli in apendicione Sancti Donati de Sadao ... a parte meridie in terminio de Fenolleres ... Sig+num Petri Bernardi de Fenolleres

Durant aquest segle es multipliquen les mencions a aquest lloc, mencions on s'alternen les grafies Fo- i Fe-, amb predominància, però, de la primera, idèntica a l'actual (vegeu el comentari que en fem en el capítol 3.4. referit al topònim Fonollet).

D'altra banda Fonolleres és el nom d'un poble del terme de Parlavà (Baix Empordà) i d'un veïnat del municipi de Llagostera (Gironès).

FIGUERES

Figueres és un derivat de FIGUS, nom de l'arbre i del fruit. El següent document fa referència a un lloc del Berguedà:

907 Baraut, ActCurgell 21, pàg. 78.
Consagració de Sant Pau de Casserres: et usque in
fines de Poioregis et usque in flumen que vocatur
Lubricato, et per alia ipsa serra qui discurrit
super Ficarias usque in flumine Lubricato

Encara que no es pugui descartar el significat col·lectiu en un exemple tan antic com el que citem, el plural fa pensar més aviat que es tracta d'un grup d'exemplars d'aquest arbre individualment considerats.

El nom de la ciutat de l'Alt Empordà, Figueres, documentat des del segle x, presenta la mateixa problemàtica:

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

982 DipCarol I, pàg. 243. Precepte del rei
Lotari: in comitatu Bisuldunense ... in villa
Ficarias

Més clarament col·lectiu és el diminutiu singular Fiquerola, topònim molt repetit (vegeu el comentari que hi dediquem en el capítol 9.1.).

GAVARRERA

Gavarrera és el nom d'una planta que no té fruit ni flor de nom específic; és un derivat de gavarra, que és també el nom de la planta. En l'exemple que he transcrit ha de ser considerat un col·lectiu, per bé que no s'ha d'oblidar que el nom simple de les plantes pot indicar una col·lectivitat i que aquest ús es dona molt freqüentment precisament en el simple gavarra (vegeu el que en diem a propòsit de gavarrella, capítol 4.3.)

El topònim font de Gavarrera (sense article) apareix en un document de 1049 com a límit del castell d'Arcalís (Pallars Sobirà):

1049 Baraut, DocUrgell 627 (Urgellia 5, pàg. 149): Kastrum de Archalis simul cum ipsas ecclesias ... affrontat hec omnia predicta ... in ipsa serra de Moletto ... et pervadit ... ad ipsa fonte de Gavarrera et iungit se in ipsa serra de Moled et revertit atque circuit in Calvo de Litomol sive in ipsa Agudas de Boveto et descendit in ipso puio de Salsar

En aquest topònim és remarcable l'absència de l'article que d'altra banda també podria obeir a un error de còpia en un document que no és original sinó una còpia del XIII.

GERDENERA

Gerdenera és un derivat de gerdó, derivat al seu torn de gerd. Com a nom comú designa ara la planta (com gerdera), però en la toponímia sembla que ha de tenir un significat col·lectiu. En el següent document el topònim apareix referit a un terme de Lavansa (Alt Urgell):

1032 Baraut, DocUrgell 451 (Urgellia 4, pàg. 154): ipsum nostrum alodem de Terrers ... Deinde transmeat ad ipsa Noz et deinde ascendit ad ipso torrent, qui discurrit per Bazercals, et deinde ascendit usque in Gerdenera

GINESTER

Un lloc anomenat Ginester és mencionat en un document d'Osona:

899 ACondal 11, pàg. 122. Precepte de Carles el Simple: Id est in praedicto pago ausonensi ... in villa eciam Terrates et in Tagnano et in Felcariolas et in Berga et in Genestero et in Sennare quicquid habere videntur.

No sembla possible de localitzar aquest lloc en l'actualitat. També ha d'estar originat en un topònim el cognom del següent personatge del segle XIII:

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

1170 CSCreus 142, pàg. 144: ego Petrus ...
damus vobis Guillelmo de Salvanieco et Petro de
Ginestario

D'altra banda, la corresponent forma femenina d'aquest mot que comentem, Ginestera, és actualment un cognom, que s'ha d'haver originat en un topònim.

Hi ha un altre topònim amb aquesta forma documentat al Pallars que podria correspondre a l'actual Ginestarri, poble del municipi d'Esterrí de Cardós (Pallars Sobirà):

869 (Alaó) DipPallars II 65, pàg. 319: Mitto
in obediencia monasterii terra in loco que dicitur
Genestario, quod michi advenit de alode parentum
meorum

Si això és així, es tractaria d'una falsa llatinització d'un topònim que, com comentarem en el capítol 7.2., sembla format a partir d'un sufix -ARE (vegeu també el que comentem en aquest mateix capítol a propòsit del mot linarios.)

GREVOLERA

El topònim que ha de correspondre a un col·lectiu en -era del grèvol (escrit llatinitzat Grevolaria i poc després en forma ja catalana Grevolera) apareix en documents d'Urgell referit a un lloc del Vallespir:

1040 Baraut, DocUrgell 522 (Urgellia 5, pàg. 60): Et isti alodes supra scripti qui sunt de valle Asperi sunt in villa Grevolaria vel in villa Isla sive in eius aiacenciis et in Corbaria

1076 Baraut, DocUrgell 903 (Urgellia 7, pàg. 34): et habet affrontaciones hec omnia prelibata de .I. parte in villa Corbaria sive in villa Grevolera

1076 Baraut, DocUrgell 905 (Urgellia 7, pàg. 37): Posuit namque affrontaciones ... ex una parte in villa Corbaria sive in villa Grevolera

L'editor dels documents d'Urgell, C. Baraut identifica aquest lloc amb Greulera (a L'Illa, Rosselló). El lloc anomenat L'Illa (villa Isla) apareix en el primer d'aquests documents que hem citat. El nom de planta és grèvol; el significat col·lectiu de grevolera sembla molt clar.

JONQUER (JUNQ-) i JONQUERA (JUNQ-)

Els compostos en -ARIUS de jonc (català oriental) o junc (occidental) poden designar la planta com ho fa el mot simple, de manera que jonquera (junq-) (més freqüent que el masculí) i jonc (junc) són en aquest sentit sinònims. Com que jonc a més de la planta designa també les tiges de la planta, no resulta del tot aberrant que la planta s'anomeni també jonquera, perquè produeix joncs; però en la toponímia cal partir del significat col·lectiu. Això es fa especialment patent en compostos en què el mot funciona encara com a adjectiu: és el tipus Valljunquera. Fins i tot em sembla que és possible conjecturar que l'ús de jonquera per a designar la planta és secundari i depèn del significat del mot com a col·lectiu.

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

Troben junquer com a apel·latiu designant, sens dubte, una estesa de joncs, en un document procedent d'Organyà:

1043 Niret, BRABL VI, pàg. 353 i ibid. VII, pàg. 165 (facsimil): et est ipsa trilla ad ipso guncher ... et ipso malol qui est ad ipso guncher afrontat de .i. parte in trilla de vos emptores

El col·lectiu en -ARIUS del jonc apareix com a topònim des del segle IX al Pallars. D'una banda apareix en documents de venda al monestir d'Alaó (Trep) d'unes terres a Orrit (municipi de Sopeira, Alta Ribagorça):

864 DipPallars II 58, pàg. 315: vindo vobis terra mea quem habeo in pago Orritense, in locum chujus vocabulum est Junchario

875 DipPallars II 74, pàg. 324: vindimus nostra terra in apendicio de chastro Oritense, in locho que dicitur Junchario

És el nom d'una casa de camp a Montcortés de Pallars (agregat de Gerri de la Sal):

949 Baraut, ActC Urgell 32, pàg. 91 - DipPallars II 160, pàg. 366. Consagració de l'església de S. Pere de Sestui: trado ei parrochiam quod ibidem concedit dominus Willelmus comes, id est curtes, castella cum suis terminibus, et alios villares Casas veteras et Casas raras et ipso Puïolo et Iunchario cum illorum terminos

1035 CartGerri 6, pàg. 229: ipsum over ... quod abuit Gifredus et Todo sua mulier in Iuncher

Jonqueres

El femení apareix repetidament en la toponímia catalana. A vegades en singular i amb article (el municipi de La Junquera, Alt Empordà, o el nom d'una ermita a la Pobla de Cérvoles), sovint també en plural (Sant Vicenç de Jonqueres al municipi de Sabadell, Vallès Occidental). Des del 978 és documentat el topònim Jonqueres, corresponent al lloc d'aquest nom al municipi de Maià de Montcal (Garrotxa):

978 MNHistoricas II, ap. 6, pàg. 209-210:
alodem meum ... et ipsum quem habeo in Roseto ...
terminatur vero predictos alaudes a parte
orie[ntis in ip]so fischo que dicunt Iuncarias

Un altre topònim amb la mateixa forma apareix en un document de Cuixà:

1011 Marca ap. 980, col. 164. Butlla de Sergi IV a favor de Cuixà: in comitatu vero Cerdaniense ... Et in villa Curtes, et in Iuncarias et in Cerconeda et in Aranser

LLINERS

En un document d'Urgell trobem el topònim Linarios:

1055 Baraut, DocUrgell 685 (Urgellia 6, pàg. 67): Et ipsas duas petias de vineas qui sunt in Secalarios simul cum una pecia de terra qui est ad Linarios quem emi de Eico

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

Es tracta d'un lloc, no identificat actualment, però prop de la Seu d'Urgell. Baraut el situa en aquest terme o en el d'Alàs (Alt Urgell). Com que el col·lectiu usual del nom de planta lli (llatí LINUM) és llinar (vegeu l'apartat que li dediquem en el capítol 7.2), resulta una mica sorprenent trobar un exemple tan aïllat d'una formació en -arios. Potser és un canvi de sufix circumstancial degut a l'escrivent que poc abans havia escrit el mot secalarios.

NABINERS

El topònim Nabiners (poble, a l'esquerra del Segre, agregat al municipi d'Arfa, Alt Urgell) ja apareix en l'acta de Consagració de Santa Maria de la Seu d'Urgell:

c. 860 Baraut, ActUrgell 2, pàg. 50. Acta de Consagració de Santa Maria de la Seu d'Urgell: Deinde Napinerios siue Ollafracta atque ipsa parrochia de Tost...

Més tard continua apareixent repetidament en documents d'Urgell (documents 390, 464, 568, 562, 580, 597, 598, 636, 637...). Es tracta d'un col·lectiu en -ARIUS de NAPINA. Aquest mot llatí ja era de per sí col·lectiu ja que el sufix -INA en llatí formava col·lectius, bé que la seva productivitat sembla ser molt limitada i la seva continuïtat romànica gairebé nul·la; Meyer-Lübke, 1923, pàg. 18, cita únicament un derivat romànic de NAPINA amb significat col·lectiu. Nabiners seria, segons tot això, un plural d'un col·lectiu de col·lectiu, però aquests plurals poden ser purament emfàtics. Sobre altres continuadors de NAPINA als Pirineus catalans, a

la zona occitana i també en els dialectes reto-romànics vegeu el que en diu Coromines (1971 II, pàg. 176-177).

OLIVERA

Pel que fa a la utilització del mot olivera en la toponímia en sentit col·lectiu i no com a designació de l'arbre, cal tenir em compte el topònim l'Olivera Rodona, documentat des de 1127, al pla de Barcelona. Es tracta d'un lloc situat prop de la cruïlla que separa els camins que, des de Barcelona, duïen a Sarrià i a les Corts (aproximadament

en un lloc situat darrera l'Escola Industrial). Aquest topònim ha de referir-se més a un camp d'oliveres que a un sol arbre d'aquesta espècie; és cert que és imaginable que l'adjectiu rodó es pugui aplicar a un arbre (per la forma de la seva copa, per exemple) però això no és la cosa més habitual, d'altra banda sí que és comparativament freqüent l'adjectiu rodó aplicat camps o terrenys (cf. el topònim Camprodon, per exemple).

També hem de tenir present l'ús que del mot es fa com a nom apel·latiu en el següent passatge d'un document del segle XI:

1074 (orig.) Alturo, Sta. Anna II 103, pàg. 119: et olivariam quod nuncupant de Pladiano que est in hereditate Raimundo filio meo in Avelaneto et in hereditatem Guillelmi aliam olivariam

El text es refereix a un lloc del Vallès anomenat Avellanet, prop de Terrassa. Les dues oliveres que hi apareixen podrien

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

ser efectivament arbres, però és una mica sorprenent que un sol arbre, una olivera, tingui un nom específic: "l'olivera que anomenen de Pladià". En canvi, sí que sembla més lògic que un olivet més o menys extens tingui un nom propi.

En el següent document olivera sembla usat com a pretopònim també amb valor col·lectiu:

1091 Bach, Solsona 19, pàg. 62: Est hec omnia
in comitatu Barchinone infra terminibus castro
Cervilione in locum quem vocant ad ipsum Mercadal
de Sabbatel vel ad ipsa Olivera ... Et ipsas
vineas qui sunt ad ipsa Olivera

PRESSEGUERA

En un document de 1080 procedent d'Organyà, editat per Miret, apareix el terme pressequera, derivat de préssec (llatí (MALUM) PERSICUM) com a nom d'una peça de terra. El text que reproduïm diu literalment "la terra que en diem pressequera":

1080 Miret Organyà, p. 528: ipsa terra que
dicimus pressegera advenit mihi per donacione

Sembla que en aquesta formació en -ARIA cal veure-hi un col·lectiu; és més, en aquest cas, com sembla indicar-nos l'escrivent, potser cal partir del sintagma terra pressequera. Altrament el nom de l'arbre és habitualment masculí.

ROMEGUERA

El mot romequera designa avui la planta (vegeu el comentari que n'hem fet a la part introductòria d'aquest capítol). El mot apareix com apel·latiu singular (amb article) i usat, segons sembla, com a col·lectiu en un testament en què es deixen uns masos a Sant Esteve de Palautordera:

1096 ACA Ramon Berenguer III, núm. 39:
dimisit ad Berengario filio suo quatuor mansis in
parroechia Sancti Stephani ... et alium ad ipsa
romequera qui fuit de Gauefre Guillem

L'exemple és ben notable perquè l'ús d'aquest mot com a col·lectiu no es documenta en català.

Romequera és actualment el nom d'un llogaret a Pals (Baix Empordà) i d'una partida de terra a Nalec (Urgell); és també cognom, segurament originat en un topònim.

És també el nom d'un indret i d'un corrent d'aigua a Cabra (Alt Camp) en els següents documents:

1173 CSCreus 160, pàg. 162: dono etiam vobis
in ipso nemore meo ... ademprivum, sicut vadit
ipsa aqua de Romegera et ipse torrens de Rivo de
Speds et vadit ad ipsum terminum de Capra

1184 CSCreus 264, pàg. 263: et sic descendit
in ipsum torrentem de rivo Despeds et ascendit per
iam dictum torrentem usque ad ipsam Romegeram et
ad montem que est super Romegeram

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

SEGALER

En el mot segaler es donen les condicions òptimes que permeten de veure com el sufix -ARIUS pot formar col·lectiu. En primer lloc segaler (derivat del llatí *SECALE*, català sègol) no és ni ha estat un nom de planta, no hi ha doncs confusions com les que es donen en noms com ginester o romequera. En segon lloc el veiem usat encara com a adjectiu en documents de redacció llatina del segle IX, en el sintagma campo seculario. Això fa patent també que el significat dels compostos en -ARIUS no és el de simple col·lectiu: és el lloc on es fa, on es cultiva o que és apte o destinat al cultiu d'una planta, i no senzillament el lloc on hi ha una determinada planta. Com a adjectiu el trobem en documents relatius a Codinet (el monestir de Sant Pere de Codinet havia estat construït dins l'actual municipi de Pla de Sant Tirs, Alt Urgell):

853 (orig.) Baraut, Codinet 6, pàg. 163:
vindimus terram in paum Taustetanum, in locum ubi
dicitur Coteneto in illo campo Sekalar[io] ...
terram quam et abemus in ipso kampo Sekalario

Però pocs anys més tard el mateix lloc apareix designat només pel col·lectiu en -ARIUS.

908 Baraut, Codinet 16, pàg. 172: in
comitatum Orilietano, infra fines de villa
Cutineto, in locum ubi dicitur Sekalero ...
donamus tibi vineas, pecias duas

El nom de lloc Segalers (sempre en plural) apareix molt repetidament en documents d'Urgell (en recollim aquí només

algunes mencions), fent segons sembla sempre referència al mateix lloc no lluny de la Seu:

1055 Baraut, DocUrgell 685 (Urgellia 6, pàg. 67): Et ipsas duas petias de vineas qui sunt in Secalarios simul cum una pecia de terra qui est ad Linarios quem emi de Eico

1068 Baraut, DocUrgell 816 (Urgellia 6, pàg. 178): et ipsas vineas qui sunt in Segaleros, qui fuerunt de Miro Sacer de Nocholone, mandavit tenere ad Bernardum Seniofredum

1073 Baraut, DocUrgell 855 (Urgellia 6, pàg. 211): In primis ipsos meos alaudes que habeo in Segalers remaneant a domino Deo et Sancta Maria Sedis Vico vel ad ipsa kannonica. Et ipsas plantas que habet in Torel vel in Segalers remaneant ad ipsa canonica.

1076 Baraut, DocUrgell 906 (Urgellia 7, pàg. 38): Sunt nempe pretaxata omnia intra Urgelli comitatum in prenomiatum locum Nabiners non longe a sede sancte Dei genitricis Marie. Terminatur autem hec cuncta ad orientali clima in Ascha seu in Segaleris loca

1091 Baraut, DocUrgell 1075 (Urgellia 7, pàg. 191): in comitatu Urgelli in apendicio Sancte Marie Sedis Vico Urgelli, ... Et sunt ipsos alaudes tras ipsa Sala pecia .i. de vinea et alias in ipsa Serra sive in Campo Arnall vel in Segalers sive in Pugredon.

1101 (orig.) Baraut, DocUrgell 1191 (Urgellia 9, pàg. 20): alodio meo quod habeo in comitatu Urgelli in apendicio de Alas et de Banat, et ad locum Condamina sive ad locum Sigalers

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

No sembla que aquest lloc es pugui identificar en l'actualitat, però ha de fer referència a un lloc situat a la vora de la Seu d'Urgell, a la riba esquerra del Segre (entre la Seu, Nabiners i Alàs). D'entre els documents que hem mencionat podem assenyalar el document de 1073 que presenta una forma ja igual que la que seria la forma actual catalana d'aquest topònim.

SISQUER

El col·lectiu de sisca amb el sufix -ARIUS apareix ja en l'acta de consagració de la Seu d'Urgell:

c. 860 Baraut, ActUrgell 2, pàg. 50. Acta de consagració de Santa Maria de la Seu d'Urgell: Deinde ipsas parrochias de valle Lordensis, id est ipsa Petra cum Argilers vel Siskero, cum Linars et Montecalvo

És tracta sens dubte de Sisquer, poble del municipi de Guixers (Solsonès). També és mencionat en l'acta de consagració del monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles.

1040 Baraut, ActUrgell 48, pàg. 117. Consagració de l'església del monestir de Sant Sadurní de Tavèrnoles: Item ecclesias ... et sancti Stephani de castro Sisquer, sancte Marie de Valle et sancti Petri de Montecalvo et sancte Columbe de Linars

Existeix un altre lloc homònim a la vall de Lavansa (municipi de Lavansa, Alt Urgell).

En la toponímia existeix també el col·lectiu Sisquella (vegeu el comentari que hi dediquem en el capítol 4.3.).

SORBERA

En un document de Sant Cugat apareix el topònim Sorbera, amb l'article.

1205 CSCugat 1253, III pàg. 373: damus ... et etiam cum illa petia de terra de ipsa Sorbera que est ultra prefatum terminum

Sembla que es tracta d'un col·lectiu del nom d'arbre sorba encara que també es podria tractar del nom del mateix arbre, actualment servera. Tanmateix el fet que les variants en So- es documentin en català només en la toponímia ens fa creure més aviat que es deu tractar d'un col·lectiu (com Sorbet). Altrament Servera és topònim menor no rar. A Montbrió de la Marca (municipi de Sarral, Conca de Barberà) hi ha una antiga quadra anomenada La Servera. És discutit l'origen del nom de la ciutat de Cervera, la capital de la Segarra.

LA SOROLLERA

La Sorollera és el nom d'un municipi del Matarranya. Tal com indica Coromines (1965 II, pàg. 127-128) a la base d'aquest topònim hi ha el fònim sorolla del mateix problemàtic origen que atzerola. Cal comentar aquí que el nom

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

de l'arbre apareix sempre en masculí, atzeroler, i no en femení i això fa pensar que a la base d'aquest topònim ha d'haver-hi un col·lectiu en -ARIA. És un cas semblant al de La Codonyera que ja hem comentat més amunt.

SURUSCULERS

En un document original d'Urgell apareix el terme surusculariis entre dos altres fitònims de sentit col·lectiu:

935 (orig.) Baraut, DocUrgell 95 (Urgellia 2, pàg. 71): et insuper dono ad Sancte Marie Sedis ipso bosco qui est prope Pallarols cum omnibus argelagariis uel surusculariis et boxedariis cum terminis et affrontationibus eorum

És difícil fer cap conjectura sobre aquest mot. Encara que es tracta d'un document original és possible que hi hagi intervingut un error en la transcripció d'un esborrany o del document que serví de model o un simple error manual. En la fitxa corresponent del GMLC hi ha una nota en què es conjectura que suruscularios està en lloc de surcularios. L'adjectiu SURCULARIUS -A -UM es troba a Varró i vol dir 'plantat d'arbres tendres'.

VINYER

El mot vinyer com a designació de la vinya (del col·lectiu de ceps que formen una vinya) es troba documentat en el llatí medieval català com a topònim i també com a

apel·latiu. Així, apareix com a topònim referent a un lloc de la vall de Llastarri (Alta Ribagorça).

909 DipPallars II 109, pàg. 341: et est ipsa vinea in valle Lastariense, in loco Vingerum

Un any després el trobem usat com a apel·latiu:

918 DipPallars II 130, pàg. 350: vinea nostra ex ruptura in loco ubi dicitur Arcus, in vignero de castro Bellosie

1137 Baraut, DocUrgell 1459 (Urgellia 9, pàg. 266): in valle Confluentis, in villa que vocatur Avelaned ... Hoc quod habeo in prenomina villa et in ipso vinner de Villanova

En l'actualitat aquest apel·latiu queda limitat en la seva extensió geogràfica als dialectes més septentrionals del català (el DCVB situa el mot al Rosselló i el DECat al "Nord", però també en alguns punts del País Valencià, exemplificat només amb topònims).

5.- Conclusions

La identificació de certs topònims en -er -era com a primitius col·lectius presenta dificultats a causa de la polisèmia d'aquest sufix, especialment perquè forma noms d'arbres que donen fruit. No obstant això la hipòtesi que es tracta d'un col·lectiu és sovint la més satisfactòria.

Col·lectius amb el sufix -ARIUS -ARIA

El significat col·lectiu es fa patent sobretot en compostos del tipus Valljunquera o quan el terme és documentat com a apel·latiu amb significat col·lectiu (junquer). En altres topònims les probabilitats de la interpretació col·lectiva són més grans en uns que en altres; podem assajar d'establir-ne una sèrie per ordre decreixent:

1- Quan el topònim no és el nom d'una planta (nabiner, sisquer, segaler).

2- Quan es tracta d'una planta que no té fruit, flor o producte de nom específic o en té un d'etimologia diferent.

3- Quan el simple és també nom de planta (jonquera / jonc, ginestera / ginesta).

En general podem dir que quan es tracta de noms de plantes, herbes i arbusts, la interpretació del significat col·lectiu s'imposa o és especialment probable. També quan el topònim és un singular és més probable que quan és un plural. Tractant-se d'arbres amb fruit o flor o producte útil, la interpretació com a col·lectiu és de més difícil acceptació; tanmateix a través de la documentació antiga en alguns casos és possible de fer-ho patent (Olivera rodona, etc.).

6 - COL·LECTIUS AMB EL SUFIX -OSUS -OSA

COL·LECTIUS AMB EL SUFIX -OSUS -OSA

1.- Col·lectius amb el sufix -osus -osa en llatí i en les llengües romàniques

El sufix originàriament adjectiu -osus -osa, que en llatí crea adjectius que indiquen qualitat o abundància d'un element, ha pres la funció de crear substantius col·lectius. Efectivament, en la toponímia d'una sèrie de zones lingüístiques de la Romània trobem aquest sufix designant col·lectius, especialment, però no únicament, col·lectius vegetals. No és que es tracti d'un fenomen absolutament generalitzat però sí que apareix en punts diversos, punts a vegades prou allunyats i pertanyents a zones lingüístiques diferents.

Així Rohlfis observava en el seu estudi sobre els dialectes pirinencs, estudi que es centra en els sufixos, que a l'Arieja -osa substituïa -ETUM: "die weibliche Form -úzo ersetzt das lateinische Suffix -ETUM" (ROHLFS - 1931, pàg. 168). Aquest tret, que es troba en la llengua parlada d'aquesta zona, el retrobem també estès en la toponímia d'altres zones de la Gal·lo-romània (vegeu, per exemple, les

Col·lectius amb el sufix -OSUS -OSA

localitzacions de fitotopònims amb aquest sufix que dóna Vincent - 1988, pàg. 257-258).

També, en la seva gramàtica històrica italiana, el mateix Rohlfs (1969, & 1125), barrejant noms apel·latius i topònims, observa: "Nell'area calabro-lucana -oso od -osa prende la funzione di -eto, cfr. nella Calabria settentrionale ruovittusu 'roveto', Camaruso, nome di una località nel Cilento (da Κάρμασσον 'euforbia'), Fagosa nella Lucania meridionale ('fageto')". En aquest punt cita en nota el seu propi treball que hem mencionat més amunt (1931, pàg. 168), indicant que aquesta funció s'ha desenvolupat també en els dialectes pirinencs de l'Arieja. Precisament sobre aquesta nota Coromines (1971, II, pàg. 77) comenta que Rohlfs també hauria pogut citar el català on aquest fenomen és molt més estès.

En canvi Hallig indica que per a la zona que ell estudia, el Gavalvà, les coses no es presenten així de manera sistemàtica: "Der Befund, den Rohlfs für gewisse Pyrenäenmundarten festgestellt hat, in denen -osa die Funktion von -etu übernimmt, trifft für unser Gebiet nicht zu" (1970, pàg. 95). Entre les formes que ell estudia només unes poques presenten el sufix -osus -osa: un derivat de SPINA, un de GENISTA, un de CARDOS i tres exemples de derivats de FILEX.

Peri que fa a la Península Ibèrica, en la toponímia gallega i portuguesa, és bastant freqüent -oso com a col·lectiu vegetal; Piel en dóna exemples en els seus treballs de 1968), però tal com indica aquest mateix autor aquestes formacions només es troben en portuguès en la

toponímia però no en la llengua comuna (PIEL - 1944, pàg. 37).

2.- Col·lectius en -ós -osa en la llengua i toponímia catalanes

En el domini del català el sufix -osa, en la seva forma femenina, apareix no solament en la toponímia, sinó que, en algunes zones dialectals, designa col·lectius vegetals en la llengua comuna. De totes maneres, no és que es tracti d'un ús gaire estès, sinó que sembla més aviat associat a certs noms d'arbre en particular. Bàsicament l'ús de -osa com a col·lectiu vegetal es troba per la zona dels dos vessants dels Pirineus i especialment pel departament dels Pirineus Orientals i per la zona pre-pirinenca més oriental de Catalunya (per l'Empordà, la Garrotxa, etc.): Coromines indica que avetosa s'estén fins a Benasc, registra becosa a la Ribera d'Eina, vernosa a Clarà de Conflent, etc. De totes maneres sembla que en alguns casos aquestes formacions poden tenir una extensió més gran: algunes s'han introduït a la llengua comuna, així els col·lectius avetosa i fajosa (vegeu també les dades de l'ALDC que recollim en el punt 11.2. i el comentari sobre la presència d'aquest sufix en el DGLC en el punt 11.3.).

Val a dir que en alguns casos la preferència en l'ús de formes amb aquest sufix per sobre d'altres possibles pot venir afavorida per l'estructura fonètica del mateix fitònim; això pot haver influït en l'èxit d'avetosa davant d'*avededa.

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

La situació pel que fa a la toponímia és ben diferent i la gran extensió dels col·lectius en -ós / osa en la toponímia contrasta amb el nombre reduït d'aquestes formes emprades com a noms apel·latius. També contrasta la preferència que la llengua comuna té per les formes femenines davant de la presència molt més equilibrada de masculins i femenins en la toponímia, bé que potser també aquests últims siguin numèricament predominants.

Pel que fa a l'extensió del sufix en la toponímia veiem que Coromines assenyala respecte a Avetosa: "una variant de consonantisme més originari La Vedosa degué tenir també molta extensió i s'ha conservat en molts topònims de cap a Pallars i Alta Ribagorça en la forma La Vedua i La Bedoa, d'on el nom de la gegantina Bedoga d'Adons (la gran muntanya que forma una mola entre aquest poble i Areny, que havia estat coberta per una immensa avetosa)". Pel que fa a la seva extensió més cap al sud i orient, podem observar que els topònims formats amb aquest sufix són particularment abundants a la Segarra (i també en zones properes de Bages, al sud-est) i tampoc no són rars a la resta de la Catalunya Vella.

Pel que fa a l'estructura fònica d'aquests topònims, la pronúncia habitual sembla ser -óza (-úza a la Catalunya del Nord) (els dos amb la vocal final neutra); Coromines observa que a la zona de la Noguera Ribagorçana aquest sufix perd la -s- intervocàlica, cosa que fa que a vegades aparegui una -g- antihiàtica (com en l'exemple Bedoga que hem vist més amunt) o que es tanqui la -o- en -u-; així en el DECat s. v. salze observa: "Aquest col·lectiu reapareix entre Ribagorçana i Flanicell, amb el pas fonètic de -osa a -ua, exemplificat en

aquella toponímia per dotzenes d'exs. (la Veduà, La Bedoga = avetosa, Colatxoà, Argestues, etc.): Barrancs de les Salitúes a Sas de Benés, i reapareix la e etimològica fora de l'accent: La Saletua a la Bastideta de Corruñui". Pel que fa a l'extensió cap al sud d'aquest fenomen i als seus resultats fonètics en un altre lloc (DECat s.v. gargalla) explica: "L'àrea de gargalla (o d'aquest gargall) ha d'haver arribat Ribagorçana avall fins al Montsec, car a Castissent (1957) hi ha el Barranc de la Gargallúa...; i és sabut que a tota aquella zona es perd la -s- de -osa-, de manera que els col·lectius de plantes formats així (com avetosa, pinosa) allà apareixen, en uns llocs com -oa (en part canviat en -oga: L'Avedoga, La Bedoga), en altres es tanca la o, en hiatus, donant -úa". (Altres observacions en el mateix sentit a DECat s.v. donzell, nota 7; vegeu també alguns dels topònims que comentem en aquest capítol).

Tal com hem vist més amunt, en la llengua comuna -osa s'associa en català a diversos tipus d'arbres (és menys freqüent amb noms de plantes herbàcies o arbusts). Pel que fa a la toponímia veurem que les coses són diferents i que el topònim s'associa indistintament a noms d'arbres, arbusts i herbes. Aquesta distribució sembla ser diferent en altres zones lingüístiques; així Hallig (1971, pàg. 95) observa respecta a la zona del Gévaudan que el sufix "tritt an die Bezeichnungen für kleinere Pflanzen an, die ungeordnet wuchernd oft ein dichtes Gestrüpp bilden". A més, Hallig remarca que aquest tipus de distribució del sufix, és a dir l'associació amb noms de plantes petites que creixen desordenadament i creant matolls espessos, és la mateixa que

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

es troba en els exemples recollits per Strobel (1936), on el sufix s'uneix només en rares ocasions amb noms d'arbres.

Passem ara a comentar els exemples que hem pogut recollir de col·lectius en -ós -osa.

L'ALDOSA

J. Coromines (1971, pàg. 213) explica que el topònim "l'Aldosa, nom de dos llogarets andorrans, deriva de ILICEM 'alzina'" amb el sufix -osa. Aquesta observació la fa a propòsit del tractament del grup consonàntic -lz-; vegeu el que hem dit en comentar el topònim Saldes < SALICES o Saldet < SALICETUM (capítol 3.4.). Posteriorment, Coromines repetirà la mateixa explicació etimològica per aquests topònims en el seu estudi sobre la toponímia d'Andorra "Aldosa i l'Aldosa (dos llogarets prop de la Maçana i de Ransol), és derivat de l'arcaic eize 'alzina' (llatí ILIX), amb canvi de *l'Alzosa en Aldosa" (COROMINES - 1965 II, pàg. 25) i remet a l'estudi que hem citat anteriorment.

ARGELAGOSA

El context del document en què es menciona el topònim Argelagosa (derivat d'argelaga) fa que sigui difícil de situar-lo: es tracta del testament que Ramon, levita, fa abans d'anar a Sant Jaume de Galícia i on s'enumeren moltes propietats diverses. L'editor dels documents d'Urgell, C.

Baraut, situa aquest topònim a la comarca de l'Alt Urgell, sense, però, donar més precisions:

1045 Baraut, DocUrgell 588 (Urgellia 5, pàg. 118) = CSCugat II 582, pàg. 246: Et ipso paen et vino el porchos et tonna que abeo in Argelagosa remaneat ad Sancto Andree cenobii de Inter Pontonos.

AVELLANOSA

Avellanosa és el nom d'un caseriu i del torrent que s'hi origina a la comarca del Solsonès (municipi de Riner). Així mateix designa diversos paratges de la Cerdanya (en el DCVB es recull aquest topònim com a nom d'una muntanya a Coborriu, Lles i d'unes pastures al Puig d'Alç).

Aquest col·lectiu d'avellana 'avellaner' en -osa existeix però només en la seva forma femenina; el topònim *Avellanós que apareix en el DCVB respon a un error en l'accentuació del nom del poble d'Avellanos (municipi de Benés, Alta Ribagorça). En el DECat (s.v. avellana) s'explica aquest topònim com a "un derivat d'avellana amb el sentit del castellà avellanos 'avellaners', relíquia fonètica de l'extingit dialecte romano-basc pre-català propi de l'Alt Pallars en els segles de l'Alta Edat Mitjana".

AVETOSA

Els col·lectius en -osa de l'avet són relativament freqüents en la toponímia pirenenca i pre-pirenenca (corresponent lògicament aquesta distribució amb l'hàbitat de l'arbre); ja hem vist més amunt, a la part introductòria d'aquest capítol, com Coromines comentava la presència d'alguns d'aquests topònims a la Ribagorça, però també apareixen més a l'est. Només a tall d'exemple el topònim La Bedosa (a Sant Joan de les Fonts, Garrotxa) apareix documentat el 951 amb la forma Abadosa (veure Atlas històric de Catalunya, full 10-1). D'altra banda Badosa (grafiat amb a-) és cognom.

COL·LECTIUS DE BÀLEC

Coromines (DECat s.v. bàlec), per demostrar que en la base etimològica del mot bàlec li devia haver una -t-, menciona diversos topònims i fins i tot cognoms, formats amb els sufixos -ar i -os / -osa que presenten una -d- interna que seria el reflex de la -t- proposada per Coromines: "Joan Baladosa era el nom d'un dignatari eclesiàstic al Nord de Berga el 1462, igual es digué abans un veral de Matamala de Capcir [en nota es menciona aquesta forma en un cadastre de 1835, encara que vulgarment es diu Baladrosa], hi ha sengles exemples de La Baladosa, faldes de muntanya, a Vallcebre (Berguedà), Estavar (Cerdanya), Plans Baladós a Sallagosa, i a Sançà, un lloc semblant es diu La Balatosa".

Segons això els mots Baladar, Baladós -osa i Balador que apareixen en la toponímia són derivats col·lectius del nom de la planta anomenada bàlec 'ginesta nana', procedent d'un mot pre-romà (celta?) BALATO.

BOIXÓS

El col·lectiu en -ós del fitònim boix apareix, en funció adjectiva en un topònim, Pujol Boixós, que es situa a la Vall d'Aria al comtat d'Urgell (actualment al municipi de Vilanova de l'Aguda, Noguera):

984 (orig.) Baraut, DocUrgell 198 (Urgellia 3, pàg. 32): *alaudem nostrum Valle de Aria in comitatum Horgillitano ... et est ipsa Valle de Aria prope flumen rivo Merdario. Et affrontat ipsa ualle ... de unaque parte in ipsa muga ... et terciave parte in Puiolo Bocxoso*

Cal remarcar aquí la funció adjectiva del mot format amb el sufix -osus.

La forma femenina, La Boixosa, és, segons el DCVB, el nom d'una masia situada en el terme de Sallent (Bages).

BRUGÓS

L'adjectiu en -osus format sobre bruc apareix designant un coll en el següent passatge:

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

1066 L'Antiq. IV 422, f. 173: habet autem terminum ... in monte Pendiditio et in colle Brugoso

Podem destacar la funció adjectival que té aquest derivat en -ós, funció que també conserva en el topònim Mont Brugós (al Maresme) citat per Badia (1951, pàg. 531, mapa). La riera Brugosa passa per Vinaixa i la Floresta (Les Borges Blanques). Cal observar de totes maneres la raresa dels derivats en -osus -osa de bruc davant l'abundant presència d'altres derivats del mateix fitònim com és ara els derivats formats amb el sufix -ARIUS -ARIA.

CANÓS

El Canós és el nom d'un poble situat en el municipi de Plans de Sió (La Segarra). Respecte a l'etimologia d'aquest topònim, Turull (1991, pàg. 84), després de constatar que les obres bàsiques de referència no el comenten, s'inclina per la hipòtesi de considerar-lo un fitotopònim. Es tractaria, per tant, d'un col·lectiu amb el sufix -ós de cana, 'canya'.

Turull identifica amb aquest nom de lloc la forma del cognom d'un presbíter que apareix com a escriptor que fa trasllat d'escriptures a Santes Creus el segle XIII:

XIII trasllat d'una escriptura de 1018.
CSCreus 7, pàg. 7: Frater Berengarius Dezcanos,
presbiter et monachus, hoc translatum scripsit ...
anno Domini 1231

XIII trasllat d'una escriptura de 1093.
CSCreus 25, pàg. 30: Frater Berengarius dez Canos
hoc translatum scripsit

Segons Turull també fa referència al mateix lloc el topònim
ipso Canosello que apareix en el següent document de 1026:

1026 (orig.) CPoblación 16, pàg. 31: damus
terram nostram ... cum ipso puio et kastellare
quod ibidem est dictum Cervariam ... Habent namque
nac omnia terminum ... primo in ipsa Pelosa, dein
in ipso Coscoliolo et in ipso Cannosello

Si realment això és així, aquest document original seria la
més antiga documentació d'aquest topònim; remarquem la
presència del sufix diminutiu que ha desaparegut en la
documentació posterior d'aquest topònim.

CARDÓS

El topònim Cardós (nom d'una vall al Pallars Sobirà)
apareix ja des de 835 en forma de derivats adjectius: pagus
Cardosensis i pagus cardosetanus (Abadal DipCarol. II 279,
288). Però també trobem aviat la forma simple del topònim,
sense derivacions adjectives:

1050 Baraut, DocUrgell 63f (Urgellia 5, pàg.
152): Et ipsum suum alaudem que abebat in
comitatum Paliarensis de ipso collo de Sor contra
valle Ferraria et in Cardos

CARDOSA

El topònim femení La Cardosa (municipi de La Prenyanosa, La Segarra) correspon a la mateixa formació que el topònim anterior. Turull (1991, pàg. 88) dona com a menció més antiga del lloc el document de 1193, però també deu fer-hi referència el document d'Urgell de 1107 que reproduïm a continuació i que també menciona Torrefeta (lloc molt proper a La Cardosa):

1107 Baraut, DocUrgell 1246 (Urgellia 9, pàg. 75): que habeo in Toirefracta et in ipsa Cardosa ... remaneant ipsos alodios de Turrefracta ad Sanctam Mariam Sedis Urgellensis et ipso alodios de Cardosa ad Sanctam Meriam de Solsona.

Altres exemples del Llibre Blanc de Santes Creus:

1193 (orig.) CSCreus 364, pàg. 363: in loco vocitato Carnaria, inter viam qua itur ad Acrimonte et viam qua itur ad Cardosam

1193 (orig.) CSCreus 365, pàg. 364: in loco que vocatur mata Carnaria inter viam que vadit ad Acrimontem et via que vadit ad Cardosam

1194 (orig.) CSCreus 375, pàg. 376: sicut clauditur ab oriente a via de Cardosa et ab occidente a via que tendit ab Acrimonte, qui mansus est prope Matam Carnariam

En cap dels documents mencionats el topònim no va acompanyat de l'article, al contrari que el topònim actual.

DERIVATS DE QUERCUS

Cercós

En el topònim Puigcercós (poble de municipi de Palau de Noguera, a la vora de l'embassament de Terradets, Pallars Jussà) el segon element és un derivat adjectivat procedent del llatí QUERCUS que ha donat derivats diversos en la toponímia catalana (vegeu els que mencionem en el capítol 3.4.) ⁴⁶.

941 DipPallars II 149, pàg. 360: duas terras que mihi advenit de mea ruptura de castro Poga Circuso

Un topònim paral·lel apareix com a límit d'un lloc a Castellar de n'Hug en un document de l'any 938.

938 ACondal 113, pàg. 266: in aiacencias de castro que dicitur Kastellare ubi surgit flumen Lubrichatus ... de parte orientis in rio qui vocabulum est Aria, sicut discurrit de monte qui dicunt Eiramala, usque ad locum qui dicunt ipso iungente a solano Cerchoso

---

⁴⁶ - En documents de Vic hi ha un Pugo Cirgoso (Cer-) que no s'explica bé a partir de QUERCUS:

914 (orig.) Junyent DipVic 58, pàg. 57: Et est ipsa omnia in comitatu Ausona, in castro Urisitano ... locum ubi dicitur Pugo Cirgoso

996 (orig.) Junyent DipVic 594, pàg. 505: et est hec omnia in comitatu Ossoña, in kastrum Torilione, in valle Sederò vel in eius termines. Qui afrontat hec omnia: de orientis in ipsa Guardia, et de meridie in ipso pugo ultra fiumnie Tecer que dicunt Cergoso, et de occiduo in ipso grado de . . . ler et de circi in ipsa gularia de Boscatello

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

Els autors de l'Atlas històric de Catalunya (mapa 10, 1) identifiquen aquest lloc amb l'actual Cerqot (lloc de Gombrèn, Ripollès).

Cal comentar aquí que el derivat en -ós de quercus manté bàsicament la seva funció adjectiva en aquests topònims i apareix acompanyat de substantius; no hem pogut documentar-lo en canvi com a substantiu. Pel que fa a la consonant inicial i altres aspectes de l'evolució fonètica dels derivats de quercus vegeu el comentari que n'hem fet en el capítol 3.4.

Cercosa

La forma femenina corresponent al topònim anterior apareix en el següent document de 947:

947 ACondal 123, pàg. 281: in comitatum Cerdaniense, in apendicio de illa Petra, in locum que nominant ad ipsa Cerchosa

Els autors de l'Atlas històric de Catalunya (mapa 10, 1) situen aquest topònim molt a prop del Solano Cerchoso del document de 938, lleugerament més al sud. Es tracta de dos topònims que no semblen idèntics.

COSCOLLÓS

El topònim Coscollós, col·lectiu en -ós de coscoll, apareix en un document de Vic de 988 com a nom d'un puig. Es

tracta d'un lloc a l'Osona, a Gurb (Sant Andreu), que no hem pogut identificar modernament.

988 Junyent, DipVic 534, pàg. 455: et ad Sancto Andreo apostolo cuius basilica sita est in villa Gor[bi...] in puio Coscolioso et ad Sancto Christoforo cuius basilica sita est in castrum Vespella [...m]odiata I de vinea ad ipsas Petiolas

Un altre cop fem observar aquí que el mot coscollós apareix en funció adjectiva, acompanyant el substantiu puig.

COSCOLLOSA

El femení Coscollosa correspon a un poble medieval, actualment desaparegut, que era a la comarca de la Segarra, a l'antic municipi de les Pallargues. Aquest topònim apareix sovint en documentació dels segles XI i XII amb formes diverses.

1040 Baraut, ActC Urgell 51, pàg. 127. Segona consagració de Santa Maria de la Seu d'Urgell: In comitatu Urgellensi castrum quod est Iessona cum terminis eius ... castrum Coscoliose

1075 Sangés, DocGuissona 37 (Urgellia 3, pàg. 255): et ite de ipsas meas voces que habeo in termino de Mallabechs et in ipsos de Cosconosa

1082 Sangés, DocGuissona 48 (Urgellia 3, pàg. 264): castrum de Claret ... est autem ipsum castrum in comitatu Urgellensi vel in terminum de Gissona. Et habet afrontaciones de parte orientis in terminum de Quoscolosa ... castrum que vocant Valletalada ... Est autem ipsum castrum in supra dicto comitatu vel in supra dicto termino de

Gissona ... ab occidente afrontat in terminum de Coscolosa

1098 Baraut, ActUrgell 75, pàg. 163.
Consagració de l'església de Santa Maria de Guissona: nos supradicti pontifices constituimus etque confirmamus ecclesie prenotate omnes suos decimos et primicias ... infra predictos terminos, silicet de Guissona, de Vilamur, de Fluvia ... de Maiabech, de Choschonosa, de Claret ...

1106 Baraut, DocUrgell 1237 (Urgellia 9, pàg. 65): de hoc quod habeo in Grada ... de .i. parte in Torre Freita et de alia vero parte in Sancti Martini, et de .iii. parte sic affrontat in ipsa Cosconosa, et de .iiii. parte sic perget usque in Conchabella.

1109 Baraut, DocUrgell 1253 (Urgellia 9, pàg. 85): kastrum nostrum quod Villafrassa vocantur ... a septentrionali etiam in terminibus de Mofager et de Clareth et de Coscholiosa.

L'alternança de les grafies amb -l- i -n- en el mateix topònim és un fenomen interessant de comentar. En el decurs de setanta anys veiem aparèixer les dues formes gairebé indistintament. Coromines (DECat, s.v. coscoll) sembla que explica les variants en -n- de coscoll, coscó(n) i derivats, com a formes dissimilades, sense mencionar però aquest topònim. Potser aquest seria un dels casos raríssims en que la documentació ens permet de presenciar el desenvolupament d'una evolució fonètica i les vacil·lacions entre la forma més etimològica, que es conserva en alguns documents, i la forma més corresponent al resultat actual.

Altres topònims homònims es troben a Castelló de la Plana (la Plana Alta) i com a nom d'un contrafort dels ports de Besseit.

ESPINOSA

El col·lectiu espinosa és el nom d'una vila en el territori de la vall de Brocà, lloc que apareix documentat des del segle IX i que correspon a l'actual Espinosa, veïnat del poblet de Dòrria, municipi de Toses (Ripollès):

889 ACondal 6, pàg. 112 = ACA Guifrà I, 6 doc. St Joan Abadesses: vindimus tibi in valle Bucuranense in locum ubi dicitur ad Spinosa

899 ACondal 11, pàg. 122. Precepte de Carles el Simple: Et in pago Cerdaniae vilulam Spinosa

927 ACondal 87, pàg. 226: Et est ipsa mea hereditate in valle Bucurano, in terminio villa Spinosa vel in suas aiacencias

942 ACondal 120, pàg. 275: ipsa terra in comitato Cerdaniense in valle Bochoranense, in aiacencias de villa Spinosa, in locum que vocant ipsas Insolas

979 Arxiu de Ripoll (citats per Bofarull, Los Condes I, pàg. 104): exceptus ... ipsas mansiones qui sunt in valle lilitensi prope villa spinosa qui fuerunt de senderedo

Hi ha també el topònim Vallespinosa existeix també a la comarca de La Conca de Barberà (municipi de Santa Perpètua de

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

Gaià). Es tracta d'un topònim que es documenta des del segle XI:

1030 LFeud. 1 272, pàg. 296: de parte una in collum Valle Spinosa uel de Pontilios et de alia parte afrontat in termino de Keralto siue in ipsas boxedas extremas

1174 CSCugat III 1099, pàg. 256: donamus ... illam dominicaturam quam in Kastrum de valle Espinosa accepit et habuit soror mea Berengaria

1188 CSCreus 313, pàg. 312: Est autem predictus honor in terminio castru de Ulmella divisus per sortes, quarum una est mansum de Romegera ... a meridie in via qui venit de comba Crassa et vadit ad Valespinossa

1193 CSCreus 369, pàg. 369 (testament de Gerau Alemany): meos omnes directos quos habere debeo in castrum de Valle Espinosa

Pel que fa a aquest topònim podem observar que el mot amb el sufix -osa conserva el seu valor com a adjectiu més que com a substantiu.

EVOLOSA

En el precepte del rei Lotari que confirma les possessions del monestir de Ripoll apareix el topònim Evolosa; en principi es tractaria d'un col·lectiu en -osa del nom de planta évol.

982 DipCarol II, pàg. 172: in monte Serrato
... et in alodem qui dicitur Evolosa cum terris,
vineis, molendinis

Ara bé, Abadal identifica aquest topònim amb poble d'Olesa de Montserrat, i efectivament el topònim Montserrat apareix també en el text. La cosa no és clara perquè en principi Olesa es considera un dels topònims que, amb el sufix -esa, formen una sèrie de topònims d'origen pre-romà. D'altra banda l'evolució fonètica que permetria que aquest mot hagués resultat en el topònim actual no seria fàcil d'explicar.

FALGÓS - FALGOSA

El col·lectiu en -osus corresponent a la planta que es designa actualment amb el nom de falguera presenta en la toponímia catalana la forma bàsica falgós (que també existeix en forma femenina i de plural, a més d'altres variants que tot seguit comentarem). És important d'assenyalar aquí que aquesta forma és el reflex directe d'un mot format a partir del nom llatí d'aquesta planta FILIX -ICIS, és a dir *FILICOSUM. Ara bé, en català el mot que designa la falguera ha estat sempre precisament aquest (un antic col·lectiu en -ARIA, vegeu sobre això el comentari que en fem en el punt 5.3.) i no s'han conservat derivats de FILIX. La base etimològica, juntament amb altres coses com és ara la sonorització de la consonant oclusiva intervocàlica, fan suposar que aquest mot no ha estat format en època catalana sinó que estem davant d'un mot realment antic. Pel que fa a l'evolució fonètica d'aquests derivats de FILIX potser només cal començar les

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

variants, Fa- i Fo- (la variant Fe- que apareix en la documentació antiga seria regular) que, a partir de la *i* breu llatina, s'alternen en la síl·laba inicial d'aquests topònims; aquestes variants cal explicar-les per la presència de la -i- ímplosiva que segueix la vocal (vegeu respecte a això el punt 5.4. on comentem el topònim Foguera) i la f- que labialitza la vocal següent.

En la toponímia catalana els derivats de *FILICOSUS* -osa són relativament abundants: existeix el poble de Falgons (situat al municipi de Sant Miquel de Campmajor, Gironès) el nom del qual presenta la -n- per un procés d'ultracorrecció. Ha de fer referència a aquest lloc el Felicosum que apareix en el següent document on també es menciona la vall de Mieres, al comtat de Besalú, molt a prop de Sant Miquel de Campmajor:

898-917 ACondal 9, pàg. 118: In comitatu
Bisuldunense, in valle Miliare, villam quam
nuncupant Serram et alteram quam dicunt Felicosum

Cal remarcar que en aquest document el nom apareix en la seva forma de singular, no de plural, i amb una forma totalment llatinitzada. D'altra banda, el nom de serra de Falgons correspon a l'accident orogràfic proper a aquest poble i als altres que hem mencionat.

En el testament del bisbe Miró, comte de Besalú i bisbe de Girona, potser es fa referència al mateix lloc

979 Arxiu de Ripoll (citada per Bofarull, Los
Condes I, pàg. 99): Et ad domum Sancte Marie Sedis

Gerunde donare faciatis aloudem meum que nuncupant felgos totum ab integro et ad ipsas serras qui sunt juxta fulgosos dono ipsum meum aloudem similiter a predicta sede Sancta Maria et predicta ecclesia Sancti Felicis

També el següent document ha de fer referència a un lloc proper. El topònim coma Felgosa que apareix en el següent passatge ha de referir-se a un lloc proper per bé que diferent al que acabem de mencionar:

976 ACondal 180, pàg. 356: ipsum meum aloudem proprium quem habeo in comitatu Bisuldunense, in Valle Miralias in locum quem dicunt puio Aniarico ... Et alia pecia de terra qui est in ipsa coma Felgosa cum suas afrontaciones

Hi ha encara altres llocs on existeixen topònims paral·lels. Un a la vall de Brocà:

973 StLlorenç 32, pàg. 191: est in comitatu Cerdaniense in valle Bucuranense vel in suas agacencias in locum que vocant Cerconeda. Et afrontat hec omnia ... et de quarta in ipso Carbonil, ad ipsa fonte de Alamiro et ipsa coma Felgosa

En plural el trobem a Sant Martí Sarroca:

1067 CSCreus 13, pàg. 16: in comitatu Barchinona et infra terminos castri Sancti Martini ... affrontat predicta alodia ... in ipso carrero qui pergit de Sancti Martini a Castro Vetulo et transit per Felgoses

i encara un altre lloc al comtat de Berga:

Col·lectius amb el sufix -OSUS -OSA

1040 Baraut, ActCURgell 48, pàg. 118.
Consagració de l'església de monestir de sant
Sadurní de Tavèrnoles: in comitatu Berguitano ...
Et iuxta alveum Lubrigat ipsum monasterium sancti
Salvatoris cum ... villarunculi earum, Magnad et
Vileva et Folgosa et Villalonga

Així mateix Falgós és una masia del municipi de Serrallonga
(al Vallespir); vegeu altres localitzacions donades per Badia
(1951, pàg. 533, mapa).

FENOSA

Fenosa, derivat del llatí FENUM 'fenc', és avui en dia
un cognom. En un document de Sant Cugat apareix aquest mot
usat com a adjectiu en descriure les afrontacions d'una vila
que es situa a Sant Boi, prop de l'Estany Llanera (al Prat de
Llobregat):

964 CSCugat I 76, pàg. 64: in comitatum
Barch. in terminio de villa Alcale, prope estanno
Lanarie ... qui affrontat: de orientis in ipso
stanno et de meridie in ipsas Lannas fenosas et de
occiduo in terra de Adaolfo

Coromines (1965 I, pàg. 18, nota 2) explica els topònims
com Llanera a partir del mot LANDA 'garriga'. En aquest cas
el substantiu que és adjectivat pel mot fenosa podria ser
també un reflex de LANDA (la grafia en -nn- és un argument a
favor d'aquesta hipòtesi).

Un altre lloc amb aquest nom, aquest cop usat com a substantiu i precedit de l'article definit, apareix com a terme del castell de Rialb (Noguera):

926 (orig.) Baraut, Codinet 18, pàg. 173: in kastro Rialbo ... Et ipso torculario medio et ipsa vinea qui est ad ipsa Fenosa infrontat de una parte ...

FIGUEROSA

La Figuerosa és el nom d'un poble, històricament pertanyent a La Segarra, avui pertanyent al terme de Tàrrega (Urgell), i del torrent que hi passa. És tracta d'un col·lectiu en -osa de la figuera i és un topònim que es documenta des del segle XI:

1075 Baraut, DocUrgell 879 (Urgellia 6, pàg. 229): castro de ipsa Figerosa qui est in comitatum Urgellitano in terminis de Guissona

1076 Baraut, DocUrgell 902 (Urgellia 7, pàg. 33): est autem in comitatu Urgelli, in apendicio Sancte Marie in predictum locum Luzani. Habet siquidem afrontationes ... ab occiduo autem in Altedo, ex aquilone namque in Figuerosa

1077 Sangés, DocGuissona 40 (Urgellia 3, pàg. 258): Et ipse alaude qui est infra terminos de Guanolor afronta ... et de .III. in terminis de ipsa Figerosa

1098 Baraut, ActCUrgell 75, pàg. 163. Consagració de Santa Maria de Guissona: ecclesiam ... de Riu de Ovellas et de Figerosa et de Lucano et de Alted

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

1104 Baraut., DocUrgell 1216 (Urgellia 9, pàg. 46): donamus nos uno manso ... in villa que dicunt Figerosa

1163 Baraut., ActCUrgell 83, pàg. 173. Consagració de l'església de Santa Maria de Solsona: Ecclesias videlicet ...de Cunil, de Alted, de Figerosa, de Ofegad

FONOLLOSA

El col·lectiu en -osa del nom de planta fonoll ha quedat, segons que indica Coromines (DECat s.v. fonoll) limitat a la toponímia. Fonollosa és el nom d'un municipi pertanyent a la comarca del Bages i, amb l'article, La Fonollosa és el nom d'un caseriu al municipi de Cabra del Camp (Alt Camp).

En el jurament del testament de Rotllà apareix un topònim amb aquesta forma, que no sembla possible d'identificar amb seguretat:

1129 CSCugat III 898, pàg. 89: Et ipso alodio de Fonollosa concessit s. Marie quod in ipsa sua carta resonat

D'altra banda Coromines (DECat, s.v. fonoll) menciona el topònim La Fenellúa (a Figols de la Conca) amb l'evolució del sufix que comentàvem a l'inici d'aquest capítol; Coromines l'explicita amb la cadena -olloa > -elloa > -ellua. Cal mencionar també que es tracta d'un topònim creat sobre la base Fe-, més etimològica. Sobre l'alternança de formes en

Fe- i en Fo vegeu el punt del capítol 3.4. on comentem el topònim Fonollet.

GARRIGÓS

Garrigós és un adjectiu ('abundant en garrigues' DGLC). El trobem com a nom d'un indret a Santa Maria d'Olost (Osona):

928 (orig.) Junyent, DipVic 133, pàg. 115: in comitatum Ausona, in kastro Oristensem, in agencia de domum Sancta Maria Olostensis, infra fines de Garrigosum

981 CSCugat I 139, pàg. 117: iussit ad eos dare omnem suam hereditatem in locum Garrigos, id est in casas, in curtis, in ortis ...

Garrigós i Garrigosa són cognoms no rars.

GAVARRÓS

El poble que actualment porta el nom de Gavarrós (situat sota el Puigllançada, a l'actual municipi de Guardiola de Berguedà) ha estat identificat amb el topònim Gavarret que apareix en l'acta de consagració de la Seu d'Urgell. Sobre aquesta identificació i el canvi de sufix vegeu el comentari que hi dediquem en el capítol 10).

GINEBRÓS - GINEBROSA

El topònim Puig-ginebrós apareix en el document de l'acta de consagració de l'església de Sant Martí de Cambrils, al comtat d'Urgell (actualment al municipi d'Odèn, Solsonès):

1051 Baraut, ActCÚrgell 60, pàg. 139.
Consagració de l'església de Sant Martí de Cambrils: Afrontat autem a parte occidente ... et deinde ascendit terminum per ipso colmelario usque ad ipsa fonte de Rabazola et vadit terminum per strada de Puig Ginebros usque ad pugol de Campelles

El topònim femení Ginebrosa que apareix en diversos documents referents a Ripoll, des de 887, ha estat identificat amb el modern El Ginebret (municipi de Sant Pau de Seguries, Ripollès). Sobre aquest topònim i el canvi de sufix vegeu el comentari que en fem en el capítol 10).

Però n'hi ha d'altres; en l'acta de consagració de l'església de Sant Pere de Sora (Osona) apareix un altre Ginebrosa.

960 ACondal 149, pàg. 315. Consagració de sant Pere de Sora: et villare Genebrossa cum terminis et aiacenciis suis

Hi ha també La Ginebrosa al Matarranya i en el DCVB es dóna notícia d'una Roca Genebrosa (documentada el 1029 (Flórez, España Sagrada, XLV, 126) que s'identifica amb l'actual Collada de la Ginebrosa (prop de Beget, històricament a la comarca de la Garrotxa, actualment

incorporat al municipi de Camprodon, Ripollès). Segons Coromines (DECat s.v ginebre) La Ginebrosa és el nom d'una partida de terra prop de Muncles (Garrotxes de Conflent).

Sobre la grafia Gi- que presenten alguns d'aquests topònims vegeu el comentari que n'hem fet en el capítol 3.4. a propòsit de Ginebret.

GINESTOSA

El col·lectiu en -osa de ginesta apareix en el topònim La Ginestosa (és un veïnat del terme de Molló, Ripollès). Es tracta d'un nom de lloc documentat des del segle x.

964 ACondal 162, pàg. 331: in comitatu Bisuldunense retines, in locum que dicunt Arca vel in locum que nominant valle Landarense sive Camporotundo vel eciam Fraxaneto vel in locum que nuncupant Genestosa

964 ACondal 163, pàg. 332-334: pro alode quod nos per regimen Sancti Iohannis tenemus in comitatu Bisuldunense in locum que dicunt Arca et in locum que nominant Campo Rotundo vel in locum que nuncupant Genestosa nobis comutare non dedignemini

964 ACA Monacals, perg. de St. Pere de Camprodon, carp. 1, perg. 5: in comitatu Bisuldunense, in locum que dicunt Arca et in locum que nominant Campo Rotundo vel in loco que nuncupant Genestosa

Tots aquests documents presenten la grafia Ge- (vegeu el comentari que fem a propòsit d'això en el capítol 3.4. en comentar el topònim Ginebret).

El DCVB menciona el cognom Ginestós també amb la variant Ge- i el nom de la riera de Ginestosa (afluent del Ritort, que ho és del Ter).

D'altra banda Coromines (1965, I, pàg. 136, reprès en DECat s.v. ginesta) destaca el topònim Ginestuso (Alta Ribagorça) amb una evolució fonètica pertanyent, no al català, sinó més aviat a la llengua pre-catalana d'aquesta zona.

GREVOLOSA

El topònim La Grevolosa corresponent, segons indica l'Atlas històric de Catalunya, al terme de les Lloses (Ripollès) apareix el 982 en un diploma carolingi:

982 DipCarol II, pàg. 171: In eadem autem valle alios alodes [quod habet] ipsius coenobii in plurimis locis, id est in vallis de Tenrarios, villa Animantias, Stiulla majore, ipsa Agrevolosa et alios per plurima loca simili modo constituimus

En aquest document es conserva la A- a l'inici de mot en aquest col·lectiu de grèvoi (vegeu el que hem comentat a propòsit d'aquesta vocal inicial en el capítol 3.4. en comentar el topònim Grevolet).

Però aquest topònim té diversos homònims; Coromines (DECat s.v. grèvol) comenta que "el NL La Grevalosa, Grav- es repeteix molt pel centre del Principat"; Grevalosa és el nom d'un poble del municipi de Castellfollit del Boix (al Bages) i d'una riera al mateix lloc. El DCVB menciona altres llocs homònims i el fet que tant en la seva forma femenina com masculina aquests topònims són també cognoms.

JONCOSA

La Joncosa és el nom d'un poble pertanyent al municipi de la Bisbal del Penedès (Baix Penedès). La font de Joncosa, en un document que fa referència al castell d'Albinyana i on també apareix el poble d'Ortigós, deu ésser al mateix lloc:

1011 CSCugat II 432, pàg. 77: ipsum castrum
iam dictum de Albiniana ... vaditque ad ipso reger
quem dicunt Albornar vel ad ipsa villa que vocant
Urtigos ... vadit ... ad ipsa fonte de Iunchosa

D'altra banda el topònim Comajuncosa, caseriu en el municipi de Llobera de Solsonès, apareix en documents del segle XI. Es tracta d'un lloc prop de Peracamps, lloc que també mencionen alguns documents d'Urgell que citem i que té una església dedicada a Sant Pere tal i com apareix en el document de 1015:

1015 Udina, La successió testada 100, pàg.
269: In primis pecia I de terra ad domo Sancto
Petro qui est fundatus in coma Guncosa ... donetis
... Sancti Petri de Coma Guncosa in ipsa
dedicacione

1042 (orig.) Baraut, DocUrgell 556 (Urgellia 5, pàg. 88): Et ipsum chastrum de Parachamos donat ad muliere sua ipsas totas suas voces cum totos ipsos boschos de Parachamos sive cum ipsas trillas de chomma Iunchosa.

1086 Baraut, DocUrgell 1031 (Urgellia 7, pàg. 152): et ipso blado que abeo in Parakamos remaneat ad Sancta Maria Sedis ad ipsa kanonica, exceptus hoc que dono ad Adaleiz femina mea. Et ipso alaude de Chomaioncosa et de Archoncello et de villa de Ermeriga remaneant ad Sancti Petri et Sancti Mihaelis de Lobera

1090 Baraut, DocUrgell 1063 (Urgellia 7, pàg. 181) Publicació sacramental del testament del document número 1031: Alodium suum de Comaiuncosa et de Arconcello et de villa Ermeriga

LADERNOSA

Coromines (DECat s.v. aladern) comenta la possibilitat d'una pronúncia adern o (a)ladern per aquest nom d'arbre basant-se en diversos topònims: "No sé si en el Segre Mitjà diuen adern o (a)ladern, car a Serenyana i a Ugern (1957) m'assenyalaren indrets dits Ladarneda (una costa) i Font de la Darneda ... però també en altres paratges s'ha mantingut el col·lectiu, com en la Vail de Les Dernoques a Juncosa de les Garrigues (< laderno(s)a, pluralitzat)". L'existència de topònims amb aquesta forma fa possible d'identificar el lloc ad ipsa Ledernosa que apareix en el següent document d'Urgell com un col·lectiu en -osa d'(a)ladern.

1101 (orig.) Baraut, DocUrgell 1192 (Urgellia 9, pàg. 21): Et relinquit ad Guilabert Mir ipso aloude que comparavi de Poncií Salamo qui sunt ad ipsa Ledernosa

Tanmateix pel context del document, on es mencionen diversos béns i propietats, no és fàcil de saber amb precisió on es situa aquest topònim. Ladernosa d'altra banda és cognom, o almenys ho ha estat: un Francesc de Ladernosa (Francisci de Ladernosa ... Francisco de Ladernosa) apareix en un document original de l'any 1356 publicat per Bach (Bach, Solsona 122, pàg. 173); Bartomeu Ladernosa és un arquitecte i escultor conegut del s. XIV. En alguns dels topònims que hem mencionat la síl·laba inicial s'ha interpretat com a article.

LLASTANOSA

El topònim Llestanosa (Sant Joan de les Abadesses, Ripollès) apareix en el l'acta de reconeixement de Sant Joan de les Abadesses, famosa pel seu ric contingut onomàstic:

913 ACondal, pàg. 160 161: Et sunt
afrontaciones de iamdicata valle ... de partibus
vero circi, est affrontacio ipsius vallis in ipso
grado de Lastonosa

Per la seva importància el document ha estat molt estudiat. Badia (1958, pàg. 16) comenta a propòsit d'aquest nom de lloc: "La limite continue "in ipso grado de Lastonosa", c'est-à-dire le moderne Llestanosa. Il s'agit d'un nom très repandu dans la contrée; outre cette maison, au Nord-Est de St. Joan, il y en a au moins deux encore: à quelque 2 km. au S.S.E. de Vallfogona (Casa et Pla de Llestanosa), et aussi une maison près le confluent de la Riera de Vallfogona et le Ter (au nord du confluent).

Col·lectius amb el sufix -OSUS -OSA

Autrement, l'identification entre l'ancien Lastonosa et le moderne Llestanosa n'offre aucune difficulté".

Coromines (DECat. s. v. llastó) menciona un altre topònim idèntic que apareix en "un document de Vallespir dels ss. XII-XIII" amb la forma Lastonosa i que identifica amb el topònim modern Les Estanoses. En el DECat es dóna sorprenentment la primera documentació del mot llastó 'gramínia semblant a una espècie de palla seca o fenaletes' indirectament a través d'aquesta forma Lastanosa del segle XII-XIII.

Finalment Llastanosa és també el nom d'una parròquia (Sant Pere) al terme de Roda de Ribagorça (Baixa Ribagorça).

LLENTISCLOSA

Llentisclosa, col·lectiu en -osa de llentiscle, és el nom d'una vila que apareix en un document de Sant Cugat de transmissió del castell d'Albinyana (Baix Penedès). Soberanas (1980, pàg. 172) menciona aquest topònim entre les topònims derivats del fitònim llentiscle indicant que no es pot identificar en l'actualitat amb cap topònim existent.

1088 CSCugat II 73, pàg. 392: castrum quem vocant Albiniana ... in chomitatu Barchinona, extremum Marchie. Abet autem affrontaciones supradictum castrum ... vadit per mediam ipsam chomam usque in villa que dicunt Lentisclosa ... usque in villa que vocant Lorel

Veny, comentant l'article de Soberanas (1980), menciona el topònim L'Astinglosa a Gandesa, de formació paral·lela al que acabem de mencionar, menció que recull Coromines (DECat. s.v. llentiscle). Per l'evolució fonètica i la desaglutinació del fals article vegeu el que hem comentat al capítol 4.3., en comentar el topònim Lentisciell.

MARUNYOSA

El topònim Marunyosa (grafiada la palatal amb una doble -nn-) apareix en un document d'Urgell de 1030 que el situa al "pagus" de Llívia, al terme de Dorres (Alta Cerdanya):

1030 (orig.) Baraut, DocUrgell 443 (Urgellia 4, pàg. 149): in comitatum Cerdaniense, in pau Liviense, in fines Edoorres. Ipsa una terra in locum que vocant Marunnosa

Pel que fa a la base etimològica d'aquest topònim i al seu possible significat botànic vegeu el que hem comentat més amunt (capítol 3.4.) a propòsit de Marunyeda.

MELGOSA

Turull (1991, pàg. 250 i 254) menciona dos topònims derivats de melga 'mena de farratge' (llatí MELICA, llatí vulgar MELICA) amb el sufix -osa, els dos a la Segarra: La Melgosa Alta i La Melgosa Baixa són el nom de dos masos al municipi de Biosca i La Molgosa (també a vegades anomenat La Melgosa) és el nom d'una masia al terme de Les Oluges. La

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

variant en -o- d'aquest darrer topònim l'explica Turull per assimilació; el mateix autor també menciona el fet que Melgosa és un cognom freqüent a la zona.

MOLSOSA

El topònim La Molsosa designa un poble a migjorn de la Serra de Pinós (Anoia). Es tracta d'un col·lectiu amb el sufix -osa del fitònim molsa (d'origen discutit). El lloc es documenta des del segle XI.

1040 (orig.) Baraut, ActCurgell 52, pàg. 129.
Consagració de l'església del castell de Sant Vicenç de Cardona: Et ipsum alodium quod fuit [Sendredi quod est intra] terminos de castro Mulsosa cum omnibus sibi pertinentibus.

1040 (orig.) Baraut, DocUrgell 527 (Urgellia 5, pàg. 64): omnes vineas et terras quas emi intra terminos castris Cardonensis, et intra terminos castelli Mulsosae primicias et decimas alodium de Prats

1135 (orig.) Baraut, DocUrgell 1444 (Urgellia 9, pàg. 254): Predictum vero castrum quod vocatur Matadeporrs est in terminum Berguitani ... a meridiana autem parte in termino de Calonge et de ipsa Molsosa, ab occidente in termino de Castelfolit, a septentrionali vero parte in termino de Pinos

Aquest és l'únic col·lectiu de molsa que hem registrat com a topònim.

NESPLOSA

El topònim Nesplosa, col·lectiu de nespla, apareix com a nom d'un lloc a Pedret (al comtat de Berga, tal com diu el document, a la comarca actual del Berguedà):

984 StLlorenç 42, pàg. 197 = Baraut,
ActCurgell 40, pàg. 106: qui est in comitatu
Bergitano, in monte Petreto, in locum vocitatum
Nesplosa

ORTIGÓS

Ortigós és el nom d'un poble del municipi de la Bisbal del Penedès (Baix Penedès). El nom és un col·lectiu en -ós d'ortiga (llatí URTICA):

1011 CSCugat II 432, pàg. 77: ipsum castrum
iam dictum de Albiniana ... vaditque ad ipso reger
quem dicunt Albornar vel ad ipsa villa que vocant
Urtigos ... vadit ... ad ipsa fonte de Iunchosa

En la seva forma femenina, Ortigosa, és també cognom.

ORTOSA

En un capítol anterior (3.4.), a propòsit del topònim Hortoneda, ja hem comentat la possibilitat que apunta

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

Coromines (DEcat s.v. arç i hort) que aquest topònim respongui a un col·lectiu del nom de planta art(o) 'arç' del català pre-literari. En aquest cas el següent topònim, que es situa a Bescaran (Alt Urgell), seria una formació paral·lela però amb un altre sufix.

988 (orig.) Baraut, DocUrgell 214 (Urgellia 3, pàg. 46): in comitatu Orgello, id est ipsa villa que vocant Bescaran ... Et afrontat hec omnia a parte orientis in monte Rufo vel in serra Ortosa

Respecte a aquesta formació cal remarcar que Coromines (loc cit.) assenyala l'existència de topònims com Ortonoves, a Les Anoves, i Ortoves / Orloques, a Viacamp, que reflectirien la mateixa base lèxica amb un sufix -osa, sufix que presentaria, pel que fa a la consonant -s- intervocàlica, l'evolució que hem mencionat en la part introductòria d'aquest capítol.

PINÓS

Els topònims amb la forma Pinós són diversos en la geografia de Catalunya. En relació amb aquests topònims cal plantejar el problema de caire històric. Efectivament, en ser la Baronia de Pinós un domini important, és possible que alguns d'aquests topònims siguin motivats en el seu origen pel fet de ser el lloc que designen precisament un domini pertanyent a la baronia.

En l'article corresponent de la GEC s'indica que "hom dubta encara de la situació del topònim que donà nom al llinatge i a la baronia" i es donen com a primers personatges coneguts d'aquest llinatge els germans Berrat (mort després de 1063) i Miró Riculf (mort després de 1069).

Pel que fa a la toponímia, el castell de Pinós (municipi de Santa Maria de Merlès (Berguedà) aparei documentat des de mitjans del segle x.

955 Junyent, DipVic 284, pàg. 239: in comitatum Minoressa, in terminio de castro Merles, in ipsa valle, sive in Degolatos ... Et affrontat hoc omnia superius scripta: a oriente in ipso merchatale qui est in Tabulatos, ... et de meridie in vinea que nominant Riolato ... et de occiduo in puio Aquilare vel in ipso boscho de Pinosso et de partibus vero circi in flumen Aceste.

Aquest Pinós de Santa Maria de Merlès era efectivament possessió dels senyors de Pinós però no pot ésser considerat com a topònim motivat pel nom del llinatge ja que està documentat ben bé un segle abans d'aparèixer els primers personatges d'aquest nom.

Un altre lloc amb aquest nom correspon al municipi de la comarca del Solsonès. El nom apareix ja en un document de Sant Llorenç prop Bagà, document on es menciona també Ardeval, molt proper a Pinós:

975 StLlorenç 35, pàg. 193: Est hec omnia inserta in comitatum Bergitano, infra fines Castro Salauí vel in suas aiacencias. Abet affrontaciones ... et ex latere tertia ad ipso Pinoso vel in serra de Ardevalo et ex latere quarta in valle Lagastosa

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

Turull (1991, pàg. 322 ss.) recull mencions posteriors d'aquest topònim:

1050/1068 Lib.Feud 537, pàg. 51: iuro ego Bexnardus et Mironi Riculfis ... de ista hora in antea non vedare ipsum castrum de Pinos

1094 Lib Feud 694, pàg. 206: dimitto ei Bergitanum cum.... et omnes castellos ... et castrum Edral et Pinos et Vallem Magnam et Pegeram

El mateix Turull conjectura que es tracta d'un topònim trasllat perquè el lloc va pertànyer a la Baronia de Pinós. La menció d'aquest topònim en un document del segle X no afavoreix aquesta teoria si veritablement el topònim que hi apareix en el fragment que hem reproduït s'ha d'identificar, com creiem, amb aquest mateix Pinós.

També fa referència al mateix lloc el document següent:

1135 Baraut, DocUrgell 1444 (Urgellia 9, pàg. 254): Predictum vero castrum ... est in terminum Berguitani ... a meridiano autem propter in termino de Calonge et de ipsa Molsosa, ab occidente in termino de Castelfolit, a septentrionali vero parte in termino de Pinos

PINOSA

Menys freqüent és el femení pinosa. Els autors de l'Atlas Històric de Catalunya (full 10, 1) identifiquen el topònim Pi que apareix en el següent document, de 942,

amb l'actual La Pinosa al terme de La Parròquia de Ripoll (Ripollès).

942 ACondal 121, pag. 278: Ego Trassemirus
emi de Sesteredo in ibidem loco eremo cum Pinosa
... Ego Trassemirus emi de Fedancio, vicario, ad
ipsa Pinosa campo uno

Remarquem la variant que es produeix, dins del mateix document i fent referència a un mateix lloc, entre la forma amb l'article determinat i la forma sense article.

Un altre topònim paral·lel, que apareix el 904 grafiat Pinosam, el situen els mateixos autors al nord de Ripoll sense poder-lo localitzar exactament.

POLLOSA

El col·lectiu en -osa del nom d'arbre poll 'pollancre' apareix en el Coll de la Pollosa, Collsuspina (Osona). D'altra banda, Coromines (DECat, s.v poll III) menciona diversos llocs on apareix aquest topònim: La Font Poiosa a Riells del Montseny; a l'Alt Pallars: Canals de Riu-Pollós a Espot, La Pompollosa (que fa procedir de Font Pollosa) a Sorpe i, finalment, al Maestrat un gorg del riu de la Sénia que ha sentit anomenar Lo Tompollós (dissimilació de Toll Pollós).

D'aquests topònims es pot destacar la funció predominantment adjectiva que hi fan els mots formats amb el sufix -ós -osa, adjectiu que acompanya sovint un nom que

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

---

designa un curs d'aigua corresponent així amb la realitat biològica del pollancre com a arbre de ribera.

PRENYANOSA

La Prenyanosa és el nom d'un antic municipi, avui incorporat al de Cervera (La Segarra). Segons Coromines "ve de Prunyonosa per una doble dissimilació com es constata per les formes documentals" (DECat, s.v. pruna (prunyó)). Tanmateix les formes més antigues que he pogut recollir donen, com ja observa Turull (1991, pàg. 338 ss), Prinnonosa:

1024 (orig.) Sangés, DocGuissona 2 (Urgellia 3, pàg. 229): et sic pervadit usque in ipsam villam subteriore[m] quam dicunt Prinnonosam

1098 Baraut, ActUrgell 75, pàg. 163. Consagració de santa Maria de Guissona: ecclesias ... que sunt extra terminos de Gissona ... et de Prinonosa .... Arnal Sinfré suum decimum de Prenonosa ... Bernad Ramon de Talteul suum decimum de Prinonosa

La variant Prugonosa (on -g- és grafia de la palatal) la trobem en un document original del XII. Turull menciona Prunyonosa del fogatge de 1358:

1136 (orig.) Baraut, DocUrgell 1453 (Urgellia 9, pàg. 261): Hoc est testamentum quod facit Arnallus de Prugonosa

És un col·lectiu de prunyó 'espècie d'aranyó' o més aviat de la variant prinyó.

PRESSEGOSA

En la primera meitat del segle XII es documenta un nom de lloc que sembla respondre en la seva base etimològica a un col·lectiu en -osa de préssec, mot en el que, com en molts altres arbres fruiters, s'ha de veure més aviat el nom de l'arbre que no del fruit:

1133 (orig.) Baraut, DocUrgell 1426 (Urgellia 9, pàg. 239): Et relinquo ad Sancta Maria Sedis Urgellensi ipsos alaudes de ipsa comma de Olafreita et .i. vinea qui est ad ipsa Presegosa, ipsa nostra planta

El mot, precedit de l'article determinat, designa un lloc a La Freita (Olafreita en la forma que apareix en el document), que pertany a l'actual municipi d'Arfa (Alt Urgell).

ROMEGOSA

Balari (1899, pàg. 189) explicà el topònim Romegosa com a derivat amb el sufix -osa del nom de planta RUMEX -ICIS i aportà un document de l'any 1085 (Lib. Antiq. II, num 40, fol 14) on es menciona un alou en un lloc anomenat ad ipsa romegosa. En el DCVB apareix Romegosa com a nom de diverses partides de terra en llocs variats (Avinyonet del Penedès, Gandia, etc.). Tant Romegosa com la seva variant masculina Romegós són també cognoms.

Col·lectius amb el sufix -osus -osa

Sobre aquest topònim cal comentar molt especialment que està format sobre una base llatina *ROMA* -ICIS, i no sobre la variant sufixada *RUMICARIA, mot que, com indica Coromines (DECat s.v. romeguera), seria ben antic, ja llatino-vulgar. El mot simple, sense el sufix -ARIA, roma es conserva fins avui en dia als Pirineus com a nom per designar aquesta planta (Coromines loc. cit.), d'on el col·lectiu Romedo (que ja hem comentat més amunt). Tanmateix el col·lectiu Roməgosa apareix en llocs allunyats dels Pirineus; això fa pensar que s'ha de tractar d'un derivat directe d'una formació llatina *RUMICOSA (així ho explica el DCVB); en aquest cas es tractaria per tant d'una formació realment antiga, d'abans que aparegués la forma en -ARIA. L'altra alternativa seria imaginar una major extensió en època pre-literària del nom simple de la planta roma, però això no sembla probable ni demostrable.

ROVIRÓS

El topònim Rovirós apareix en el següent diploma carolingi de 982. L'editor del document, Abadal, conjectura que podria tractar-se d'un lloc prop de Ceret (Vallespir).

982 DipCarol II, pàg. 174: in valle Asperi
... in Roveroso casas cum terris et vineis et
ermis

El DCVB (s.v. rovirós-osa) menciona un Puig Rovirós com a nom d'una partida de terra que apareix en un document de l'any 1460 en un lloc no especificat. El femení Rovirosa és

cognom no rar. Rovirós o Rovirosa són col·lectius d'un col·lectiu: rovira, el seu significat és de 'lloc abundant en rovires'. En un capítol anterior (2) ja hem comentat, a propòsit de la formació del col·lectiu rovira, l'existència d'aquestes construccions en -ós i també -osa. També Garrigós i Garrigosa són, com hem vist anteriorment, col·lectius de col·lectius.

SALLAGOSSA

El topònim Sallagosa (Alta Cerdanya) va ser explicat ja fa temps per Meyer-Lübke (1923, pàg. 27) com a un col·lectiu del mot que designa el salze; la seva base etimològica seria SALICOSA. El mateix Meyer-Lübke observava l'obstacle fonètic que per la seva proposta presentava la palatalització de la -L- que "s'oposa a aquesta explicació". Coromines (1965, I, pàg. 61, n. 94) llevà aquest inconvenient i explicà la palatalització de la -L- per "haver-se pres Sa- per un article"; d'altra banda adverteix, pel que fa a l'aspecte del lloc, que és efectivament un indret ple de salzes (DECat s.v. salze).

El topònim apareix en l'acta de consagració de Santa Maria de la Seu d'Urgell:

ca. 860 Baraut, ActCURgell 2, pàg. 50:
parrochias comitatu Cerdaniense ... eive Baiamite
cum Stavar atque Sallagosa vel Allone

Col·lectius amb el sufix -OSUS -OSA

i també en altres documents d'Urgell, entre ells evidentment en l'acta de consagració de l'església (Santa Eugènia) de Sallagosa:

913 Baraut, ActCURgell 26, pàg. 83.
Consagració de l'església de Santa Eugènia de
Sallagosa: in teriori (sic) Ceritanie in pago
Liviense, in villa Salagosa

SENTIGOSA

El topònim Sentigosa, que designa una casa, un torrent i un coll a Sant Joan de les Abadesses (Ripoll) (vegeu Badia - 1961, pàg. 98 i Kremer - 1974, pàg. 67), apareix documentat des de ben antic. Aquest topònim ja va ser explicat per Balari (1899, pàg. 187-188) com a procedent d'un derivat de **SENTES** "'espinas o abrojos"; el mot llatí **SENTIS**, usat generalment en plural, ja presenta un derivat en -OSUS, en llatí tardà, **SENTOSUS** o **SENTUOSUS**, però per al nostre col·lectiu cal partir d'un altre derivat de **SENTIS**, el terme **SENTIX -ICIS**, f., que apareix en un tractat de plantes medicinals atribuït a Apuleu, potser amb significat de 'gavarrera' o 'rosa de bardissa'; l'adjectiu **SENTICOSUS**, A, UM, 'espinós' és ja llatí; també ho és el col·lectiu **SENTICETUM** 'bardissar' (Plaute).

El topònim, que fa referència a una possessió de Sant Joan de les Abadesses, es troba, escrit Sintigosa, en l'acta de reconeixement a favor del monestir de Sant Joan de les Abadesses:

913 ACondal 38, pàg. 157: Et nos habitatores
de villare Sintigosa

El Sentigosa del Ripollès no és però un topònim únic o el primer mencionat. El més antic fa referència a un lloc a Ridaura (La Garrotxa):

858 MNHistoricas IV, ap. 1, pàg. 330-332 i XI, ap. 21, pàg. 109-115: dono eidem ecclesie supramemoratae in Valle Riódazari (Santa Maria de Ridaura) ... domos meos cum terras et uineas ... et habet affrontaciones hec omnia suprascripta de oriente in Sparago ... et pervadit in Collo Frigido per ipsa serra usque in Collo Cannas et pergit ad ipsa Sentigosa

Hi ha un altre lloc homònim a l'Alt Urgell que ja havia estat esmentat per Balari (1899, pàg. 188); Baraut el situa a Castellciutat (Alt Urgell):

1098 Baraut, DocUrgell 1163 (Urgellia 8, pàg. 92): Et alia peciola de uinea qui est ad ipsa Sentegosa, quod dicunt Redomella

El comte Borrell II de Barcelona-Urgel en el seu testament deixà al monestir de Sant Maria d'Amer ipsas vineas de Sentegosa:

993 Baraut, DocUrgell 232 (Urgellia 3, pàg. 64): Et a cenobio sancte Marie Amerensis et sancti Vicencii remaneat ipse alaudes de Securinio et de ipso Lauro et de ipsos Puïolos et ipsas vineas de Sentegosa

TREMOLOSA

El lloc anomenat La Tremolosa (municipi de les Lloses, Ripollès) apareix ja des de la primera meitat del segle x en un precepte del rei Lluís que confirma les possessions del monestir de Ripoll:

939 DipCarol II, pàg. 163: usque in rivolo
qui descendit per ipsas Loças et injungit in
torrentes qui discurrunt de serra Vineolas usque
ad ipso Cincto contra ipsa Tremolosa

El passatge apareix reproduït gairebé exactament en el precepte que féu el rei Lotari:

982 DipCarol, II, pàg. 171: usque in rivolum
qui pergit per ipsas Lo[ç]as et iniungit in
torrentes qui discurrunt de serra Vineolas usque
ad ipsum cinctum contra ipsa Tremolosa

Es tracta d'un col·lectiu femení en -osa del nom d'arbre trèmol 'espècie d'àlber'; els col·lectius apel·latius documentats són tremoleda i tremolera: Coromines (DECat s.v. tremolar) diu "tremolera és 'bosquet de trèmols' cap a Paüls ... però avui a Paüls l'usen com el nom de l'arbre individual (1971) si bé allí s'usà abans el primitiu".

3.- Conclusions

Sobre tot aquest conjunt de topònims es poden fer algunes observacions d'interès, particularment sobre la

cronologia i la funció dels derivats de fitònims amb aquest sufix. En diversos apartats d'aquest capítol hem comentat com algunes de les formacions de col·lectius en -ós o -osa havien de ser realment antigues perquè estaven formades sobre noms de planta llatins que no han tingut continuïtat en el territori català: així per exemple els derivats de FILIX, de SENTIX o de RUMEX. Igualment un derivat com Sallagosa no pot ser un derivat de SALICE sinó que ha de procedir del llatí SALICOSA, com ho demostra la sonorització de l'oclusiva sorda intervocàlica. Aquests derivats que podem considerar d'època llatina són, lògicament, els que tenen una tendència més gran a aparèixer sense article. La resta de derivats poden, encara que en alguns casos això no hagi de ser necessàriament així, ser més moderns. Veiem que no és aplicable al català la conclusió a què arribava Piel per a la zona occidental de la Península Ibèrica, que basant-se en la seva distribució geogràfica, conclouia que els derivats en -osa eren relativament recents en aquesta zona ⁴⁷.

Cal destacar un nombre, relativament gran de derivats en -osus que conserven el seu valor adjectival en topònims del tipus Puigcercós, Comajoncosa, etc.

---

⁴⁷ - Hem mencionat en el capítol primer d'aquesta memòria la conclusió d'aquest autor sobre -osa: "Dass es sich ebenfalls um eine relativ jüngere Ableitung handelt, zeigt das betr., zwischen Douro und Tejo gelegene Areal" (PIEL a - 1968, pàg. 343).